

Fakulteten för samhälls- och livsvetenskap

Elin Dofs

Demokratisk fred

-resultatet av FN-interventioner ur ett demokratiskt
perspektiv

Democratic peace

-The result of UN-interventions
From a democratic point of view

D-uppsats

Datum/Termin: Vt -06
Handledare: Alf Sundin
Examinator: Hans Löden

Abstract

“Democratic peace – The result of UN-interventions from a democratic point of view”

Essay in political science, D-level at Karlstad University by Elin Dofs

Spring 2006, Tutor: Alf Sundin

The UN was established after the Second World War. The organization's primary goal was to maintain peace among all nations. When the UN intervenes in other states affairs, it is violating the principles it is set to defend, principles of non-intervention and respect for sovereignty. The outcome from such interventions is very important, a result that can legitimize the action. It is important that interventions give birth to democratic processes and respect for human rights, values that constitute the organisation.

Why some countries go to war and others don't is hard to say but one thing can be said about war – democratic states don't wage war against each other. Thus, democracy would be a guarantee for mutual peace among all nations.

The purpose of this essay is to find out if the prospects for democracy, as result of UN-interventions, were fulfilled. Did the interventions created conditions for democracy in the future.

- Did the interventions result in a democratic process?
- Is there something special in comment for countries with a similar democratic development?
- Can the current situation legitimize the actions?

Cease studies, comparisons between intensions of democracy and the current situation, is one way to find an answer to the question mentioned above and will correspond to the purpose of this essay. In order to see the whole picture I will use different criteria to define democracy.

Democracy and UN-interventions (Karlstad University Press 2002), a disputation by Andreas Andersson, will be my starting point. He states that democracy is an aspect of interventions that many countries consider as most relevant for commitment and legitimacy.

Not one of the countries can be called a democracy today and the situation for the people has not improved much. The result of the intervention can not give legitimacy to the action. The UN-interventions has consolidated the situation more than creating the necessary conditions for democracy.

I could not through my research find anything specific that does unite or separate some of the cases. The only thing the countries of my essay have in comment is the lack of success from the UN-interventions, from a democratic point of view.

The countries are facing many problems that disturb the democratic transition. Discrimination is one obstacle, there can not be a democracy when half of the population is being excluded from the political arena. Illiteracy and restriction of press freedom is an other problem, the Opposition can not reach out to people by newspapers, an important channel for exchange of opinions.

Democracy in all areas of the community is a way to secure peace and should be a priority even for already democratic states. The next question to be answered, an invitation to further research, is: *What do democratic states do in order to deepen and consolidate democracy within their own society?*

Innehållsförteckning

Abstract	
Innehållsförteckning	
Förkortningar	4
1. Inledning	5
1.1 Ämne	5
1.2 Problemformulering	5
1.3 Syfte	6
1.4 Frågeställningar	6
1.5 Disposition	7
2. Metod och material	9
2.1 Undersökningsenhet	9
2.2 Mätinstrument	9
2.3 Operationalisering	13
2.4 Reliabilitet och validitet	13
2.5 Avgränsningar	14
2.6 Material och källkritik	14
3. Teoretisk utgångspunkt	16
3.1 ”Democracy and UN-interventions”	16
3.2 Demokratisk fred	17
4. Demokrati	18
4.1 Definition	18
4.2 Varför?	19
5. Suveränitet och FN-stadgan	20
5.1 Suveränitet – en sanning med modifikation	20
5.2 FN-stadgan	21
5.2.1 Kapitel VI: ”Fredlig lösning av tvister”	22
5.2.2 Kapitel VII: ”Inskridande i händelse av hot mot freden, fredsbrott och angreppshandlingar”	23
6. FN-interventioner	23
7. Fallstudier	26
7.1 United Nations Operation in Somalia 1 (UNOSOM1) April 1992 – Mars 1993..	26
7.1.1 Bakgrund.....	26
7.2 United Nations Operation in Somalia 2 (UNOSOM2) Mars 1993 – Mars 1995..	27
7.2.1 Utveckling	27
7.2.2 Idag	28
7.3 United Nations Assistance Mission For Rwanda (UNAMIR) Oktober 1993 – Mars 1996	30
7.3.1 Bakgrund	31
7.3.2 Utveckling	31
7.3.3 Idag	33
7.4 United Nations Angola Verification Mission 2 (UNAVEM2) Maj 1991 – Februari 1995	34
7.4.1 Bakgrund	35

7.4.2 Utveckling	35
7.4.3 Idag	37
7.5 United Nations Observer Mission in Liberia (UNOMIL) September 1993 – September 1997	38
7.5.1 Bakgrund	38
7.5.2 Utveckling	39
7.5.3 Idag	41
7.6 United Nations Operation in Mozambique (ONUMOZ) December 1992 – December 1994	42
7.6.1 Bakgrund	43
7.6.2 Utveckling	44
7.6.3 Idag	44
8. Sammanställning	45
9. Analys	47
10. Diskussion	49
Referensförteckning	50
Bilaga 1: Utveckling	52
Bilaga 2: HDI	53

Förkortningar

BNP – Bruttonationalprodukt

DR Kongo – Demokratiska Republiken Kongo

ECOWAS – Economic Community of West African States

FLEC – Front de Libération de l'Enclave Cabinda

FRELIMO – Frente de Libertação de Moçambique

GDP – Gross Domestic Product

HDI – Human Development Index

ICG – International Crisis Group

ICTR – International Criminal Tribunal for Rwanda

LURD – Liberians United for Reconciliation and Democracy

MODEL – Movement for Democracy in Liberia

MPLA – Movimento Popular de Libertacao de Angola

PPP – Purchasing Power Parity

RENAMO – Resistência Nacional Mocambicana

RPF – Rwandan Patriotic Front

UNDP – United Nations Development Programme

UNHCR – United Nations High Commissioner for Refugees

UNITA – Uniao Nacional para a Independencia Total de Angola

1. Inledning

1.1 Ämne

FN bildades efter andra världskriget för att uppehålla fred mellan stater och förhindra en upprepning av vad som skedde, främst i Europa, mellan 1938 och 1945. Uppgiften var att införa säkerhet och ordning i den internationella politiken.¹

De stater som lyckats bäst med att upprätthålla ordning och säkerhet är stater med ett demokratiskt statskick.² Tanken på att demokratisera det internationella samhället stärktes i och med avkoloniseringen efter andra världskriget och efter kalla krigets slut blev demokrati en fråga för diskussion på en internationell nivå. Den förre generalsekreteraren Boutros Boutros Gali (1991-1996) uttrycker kopplingen mellan demokrati och fred i *Agenda for peace*, ”democracy, at all levels, are essential for attain peace for a new era of prosperity and justice”.³ Att sprida demokrati är något som idag står högt upp på FN:s agenda för det nya millenniet som ett steg på vägen mot en fredligare värld. Tillvägagångssättet är inte helt fastslaget och målet kan ibland helga medlen.

Slutsatsen att demokratier inte angriper varandra kan beläggas empiriskt, sett till historien finns inga exempel på krig mellan idag existerande demokratiska stater. Att demokrati betyder fred är dock en sanning med modifikation, ömsesidig fred gäller enbart inom den sfär som omfattar världens demokratier. Att statskick skulle betyda skillnaden mellan fred och krig är inte självklart, det handlar snarare om vem som angriper vem. Demokratier intervenerar i ickedemokratiska stater, på egen hand och genom FN. När FN griper in, kränker ett annat lands suveränitet, finns visionen om demokratisk fred i bakgrunden och det kan också legitimera väpnade aktioner. Det är en förutsättning för att rättfärdiga ett krig, att överträda de egna normerna och stadgarna om fred och icke-intervention.

1.2 Problemformulering

FN:s stadgar handlar om ett internationellt samhälle där kollektiva aktioner ska användas som medel för att möta hot mot fred och säkerhet. Stadgarna förbinder också medlemsländerna att acceptera och värna om vissa rättigheter som anses som fundamentala, till exempel rätten till självbestämmande, suveränitet. Hur organisationen ska agera i fall där människors rättigheter

¹ Andersson, *Democracy and UN-interventions*, 2002, s.1

² Debrix F., *Re-Envisioning Peacekeeping*, 1999, s. 15

³ Mayall, *The new interventionism*, 1996, s. 18f

kränks av den egna regeringen är en fråga som ständigt är aktuell.⁴ Det är en känslig balans som rör världsordningen. De folkmord som skedde under Pol Pots regim på 70-talet och under 90-talet i Rwanda har aktualiserat frågan om FN-interventioner med mänskliga rättigheter som grund och som legitimerande faktor för brott mot suveräniteten. Vad som kan accepteras inom ramen för suveränitet och vad som, ur humanitär synvinkel, legitimerar ett ingripande. Ramesh Thakur, vicerektor vid FN-universitet, gör ett försök att formulera den balansen:

Att använda våld ensidigt innebär brott mot internationell lag och det undergräver världsordningen. Men att alltid respektera självbestämmanderätten innebär att man ibland kommer att vara medskyldig till brott mot mänskliga rättigheter.⁵

Kopplingen mellan demokrati och fred är inte bara grund för beslut inom FN, demokrati är också en nyckelfaktor för deltagandet i FN-operationer. Ju mer demokratisk en stat är, desto större är sannolikheten för engagemang i en FN-intervention.⁶ Resultatet blir därmed än viktigare. För att demokratiska staters inblandning i krig inte ska ifrågasätta relation mellan fred och demokrati är det viktigt att resultatet av interventioner är demokrati, respekt för demokratiska processer och värderingar. Att använda väpnade medel för att skapa en värld där vapen inte används och att kränka suveräniteten för att förmå stater att respektera den samma är paradoxer som ifrågasätter organisationens syfte. Alltför många misslyckade insatser, att demokratier hemfaller åt medel såsom kränkningar av suveränitet och våldsanvändande, för att tillsammans intervensera i ett annat land, kan leda till ett ifrågasättande av demokrati som betydelsefullt för att upprätthålla fred. För att undvika en debatt om att demokrati endast gagnar de demokratiska staternas intressen måste det finnas exempel från olika håll i världen som bevisar demokratins överlägsenhet som det bästa av styrelseskick.

1.3 Syfte

Visionen om en demokratisk värld delas av många. Demokratiska stater företar aktioner för att sprida demokratiska ideal, de tar ibland vägen genom samarbete och engagerar sig i interventioner under FN:s ledning. Vad som rättfärdigar kränkningar av suveräniteten, rätten till självbestämmande som utgör en del av FN:s stadgar, är målstatens brott mot de mänskliga rättigheterna, en konvention ratificerad av majoriteten av FN:s medlemmar, och stora för-

⁴ Mayall, a.a., s. 4f

⁵ <http://www.omvarldsbilder.se/2000/000330.html>

⁶ Andersson, a.a., 2002, s. 151

hoppningar om en demokratisk utveckling. För att en aktion ska kunna uppfattas som legitim av de stater som inte deltar måste insatsen innebära skillnad, vara ett steg på vägen mot den demokratiska freden som organisationen har som mål.

Mitt syfte är att undersöka om insatserna ledde till/lade grund för demokrati och en ökad respekt för mänskliga rättigheter.

1.4 Frågeställningar

- Resulterade interventionen i en demokratisk utveckling i landet ifråga?
- Har länder som blivit föremål för intervention och genomgått en demokratisk utveckling något speciellt gemensamt?
- Kan situationen i de intervenerade länderna ge legitimitet åt insatsen utifrån ett demokratiskt perspektiv?

1.5 Disposition

I nästföljande kapitel kommer en redogörelse för det metodiska tillvägagångssättet. Kapitlet innehåller en presentation av mätinstrument och en beskrivning av forskningsteknik. Uppsatsens reliabilitet, validitet och källmaterial tas också upp och diskuteras.

Kapitel tre behandlar mina teoretiska utgångspunkter. Det börjar med ett kortare sammandrag av Andreas Anderssons doktorsavhandling *Democracy and UN-interventions* (Karlstad University Press, 2002). Den handlar om i vilken utsträckning demokratiska normer påverkar engagemanget i FN-interventioner. Avhandlingen tar också upp kränkningar av suveräniteten som ett hot mot världsordningen. Jag kommer att använda mig av några av Andreas Anderssons definitioner och mätinstrument.

En annan teoretisk utgångspunkt är kopplingen mellan demokrati och fred. Teorin om demokratisk fred, att demokratiska stater inte för krig mot varandra, fungerar som en legitimerande faktor vid interventioner och blir utgångspunkt för min analys. Betydelsen av demokrati avspeglas i syfte och frågeställningar och demokrati är en del av problemet såväl som lösningen.

Bilden av ett demokratiskt samhälle, baserat på definitioner av och syfte med demokrati, presenteras i kapitel fyra. Det är en mall som jag kommer att tillämpa som analysinstrument. Det ger en helhetsbild som kan hjälpa läsaren att dra egna slutsatser.

Kapitel fem behandlar suveränitetsbegreppet och utdrag ur FN-stadgan. Kapitel sex definierar FN-interventioner. Stadgan, suveräniteten och interventionerna hör ihop och förutsätter varandra. Det blir en introduktion till fallstudierna.

Kapitel sju fokuserar på enskilda interventioner, sex olika fallstudier. Jag har valt att dela upp var och en av fallstudierna i fyra delar: beskrivning av insatsen, konfliktens bakgrund, utveckling och situationen idag.

Beskrivningen av insatsen behandlar styrkans mandat. Insatsens omfång (ekonomiskt och militärt) och utdrag från organisationens egna dokument om mandat och resultat redovisas. *Bakgrundsbeskrivningen* tar upp konfliktorsaker och händelser fram till år 2000. Vad som hänt därefter har jag placerat under rubriken *utveckling* därför att jag ser det som del av en process som börjar i och med att interventionen genererar nödvändiga förutsättningar för en omvandling av samhället. Demokratisering är en process som måste ges tid, en plötslig samhällsomvälvning utgör inte grunden för en stabil demokrati⁷. *Situationen idag* beskrivs utifrån de kriterier och instrument för bedömning av demokrati som jag har ställt upp. Det blir avgörande för bedömningen av legitimitet

En sammanställning av situationen i de olika länderna, resultatet av min studie, presenteras i kapitel åtta. Varje fall sammanfattas med läget före interventionen och situationen i början av år 2006.

Kapitel nio är en analys av resultatet av interventionerna, hur situationen ser ut idag jämfört med de mått på demokrati som jag tidigare presenterat. Analysen ger svar på de uppställda forskningsfrågorna.

En diskussion kring svaren på forskningsfrågorna återfinns i kapitel tio. Bakomliggande orsaker och framtida utveckling behandlas.

Index som visar på utvecklingen för de olika länderna de senaste åren finns i tabellformat i bilaga ett. Bilaga två är ett försök att skissera uträkningen av HDI, steg för steg.

⁷ Dahl, *Polyarchy*, 1971, s. 45

2. Metod och material

2.1 Undersökningsenhet

För att uppfylla mitt syfte och besvara frågorna har jag valt att genomföra arbetet i form av komparativa fallstudier. Olika FN-interventioner och de intervenerade länderna i fråga kommer att utgöra studieobjekt för att kunna besvara frågorna. Jag har valt fall utifrån den förteckning på FN-insatser 1991-1999 som Andreas Andersson presenterar i slutet av sin avhandling om FN-interventioner och demokrati⁸.

Valet av fall har skett främst utifrån tillgång till material. Kulturella eller geografiska aspekter har inte påverkat urvalet, FN:s värden räknas som universella.

2.2 Mätinstrument

Statsvetaren Robert Dahl skriver i sin bok *Polyarchy* (1971) att demokrati inte kan förklaras av en enda faktor – det går inte att utforma en allomfattande teori om demokratisering eftersom att det finns så många faktorer som kan skynda på eller förhindra utvecklingen. Utgången av en demokratiseringsprocess är olika för alla stater. Det finns ingen faktor som är nödvändig för alla länder och vad som är mest nödvändigt går inte att förutsäga. Demokratisering är resultatet av en kombination av faktorer som utmärker det enskilda landet.⁹ Dahl ger exempel på sju faktorer som särskilt påverkar demokratisering:

/.../historical sequences, the degree of concentration in the socioeconomic order, level of socioeconomic development, inequality, subcultural cleavages, foreign control, and the beliefs of political activists¹⁰

I sin klassificering av länder har han utgått från ovan nämnda variabler men värderat alla lika. Det går inte att, utan att se till det enskilda landet, tillmäta någon variabel större vikt. En så precis teori om demokratisering finns inte:

Since there was no a priori or theoretical reason for weighting the variables unequally or assigning a greater weight to one category, the variables were all handled the same way.¹¹

⁸ Andersson, a.a., s. 211ff

⁹ Dahl, a.a., s. 32

¹⁰ ibid

¹¹ Dahl, a.a., 75

I avsaknad av allomfattande kriterier har jag valt att använda några olika, vedertagna, mätinstrument för att mäta graden av demokrati. Genom att kombinera olika verktyg hoppas jag täcka ett större område av ett begrepp som är oändligt komplext. Att enbart använda ett index skulle innebära en väldigt smal definition av demokrati och minska giltigheten och möjligheten att i viss mån generalisera resultatet.

Ett vanligt och internationellt accepterat mått på demokrati är ett index framtaget av Freedom House. Indexet består av två delar, civila och politiska rättigheter/friheter. Delarna behandlar organisations- och religionsfrihet, politisk pluralism och frihet från militärt förtryck. Dessa aspekter speglar tillsammans friheten i ett politiskt system och ger ett bra mått på graden av demokrati.¹² (Utveckling 2002-2005 i valda länder, se bilaga 1)

Freedom House klassar stater som free, partly free och not free och utgår i sin bedömning av frihet från definitionen:

Freedom is the opportunity to act spontaneously in a variety of fields outside the control of the government and other centers of potential domination.¹³

De civila och politiska rättigheterna bedöms var för sig på en skala från ett till och med sju, där ett är den högsta graden av frihet och sju den lägsta. Bedömningen utgår till stor del från FN:s deklaration om mänskliga rättigheter. Det är ett mått som organisationen anser vara tillämplig på alla stater, oavsett lokalisering, ekonomisk utveckling, religion eller etnisk sammansättning. I rankingen av vissa stater finns också trend arrows, pilar som visar trender i utvecklingen. En nedåtppekande pil kan bero på nyuppkomna, inrikes motsättningar och en uppåtppekande pil kan relateras till väl genomförda, demokratiska val.¹⁴

UNDP har i sin årliga rapport om utvecklingen i världen, *Human Development Report*, skapat ett mått på socioekonomisk utveckling och välfärd, HDI. Det är ett index som sträcker sig mellan noll och ett, där ett är idealet. Varje år sedan 1990 görs en ranking av världens länder baserat på HDI.¹⁵

¹² Andersson, a.a., s. 77

¹³ <http://www.freedomhouse.org/template.cfm?page=35&year=2005>

¹⁴ ibid.

¹⁵ Todaro & Smith, *Economic Development*, 2003, s. 57

Vilka värden länderna uppnår kan kopplas till demokratisk utveckling, konsoliderade demokratier placeras högt på listan. Utbildning och läskunnighet, en del av HDI, är enligt Dahl viktigt för en positiv socioekonomisk utveckling. De är förutsättningar för att bygga upp en hållbar ekonomi som kan generera välstånd åt folket.

An advanced economy not only can afford but also requires the reduction of illiteracy, the spread of universal education, widespread opportunities for higher education¹⁶

Utbildning och läskunnighet är också faktorer som Dahl nämner som speciellt viktiga för politiskt deltagande och en vidareutveckling av demokratin.¹⁷

The chances for extensive participation and a high degree of public contestation depend to some degree on the spread of reading, writing literacy, education¹⁸

Även levnadsstandard, demokratins faktiska effekter, ingår i HDI. Indexet kommer att användas som ett mått på demokrati, eller snarare på demokratins effekter i samhället och folkets engagemang.

Alla länder är inte bedömda men det är ett trovärdigt mått med stor internationell tyngd. I vilken mån de är tillgängliga kommer jag att använda mig av dessa siffror.

HDI utgår från¹⁹: (se bilaga 2)

- *Livslängd* – beräknad livslängd vid födseln
- *Kunskap* – analfabetism och år av utbildning
- *Levnadsstandard* – inkomst per capita, mätt i köpkraft (PPP)

I min bedömning av demokrati i målstaterna kommer jag förutom ovan nämnda index också att titta närmare på FN:s deklaration om mänskliga rättigheter (1948). Utan omfattande empiriska studier kommer jag att utgå från att demokratier respekterar mänskliga rättigheter i högre grad än diktaturer, fundamentala rättigheter är en del av demokratikonceptet. I *Agenda for peace* argumenterar FN:s tidigare generalsekreterare Boutros Boutros-Ghali (1991-1996) för

¹⁶ Dahl, a.a., s.76

¹⁷ Dahl, a.a., s.75

¹⁸ Dahl, a.a., s.75

¹⁹ Todaro & Smith, a.a., s. 58

sambandet mellan mänskliga rättigheter och demokrati och menar att "democracy within nations requires respect for human rights and fundamental freedoms".²⁰ Mänskliga rättigheter har kommit att bli ett universellt mått som används för att kritisera regeringar och fungerar som en bas för jämförelser av länder²¹. Deklarationen utgör en del av Freedom House index, en aspekt av demokrati. Deklarationen avspeglar också de kriterier som statsvetaren Robert Dahl ställer upp som nödvändiga för demokrati i en stor folkmassa. Följande kriterier framställs både i FN:s deklaration om mänskliga rättigheter och i Dahls bok *Polyarchy* (1971) som relevanta och representativa för demokrati som styrelseskick:

Jämlikhet/icke-diskriminering

Artikel 1: Alla människor är födda fria och lika i värde och rättigheter. De är utrustade med förnuft och samvete²²

Dahl, *Polyarchy*: Considered as political equals, all full citizens must have unimpaired opportunities /.../ To have their preferences weighed equally in the conduct of the government, that is, weighted with no discrimination²³

Rättssäkerhet

Artikel 9: Ingen må godtyckligt anhållas, fängslas eller landsförvisas.

Artikel 10: Envar är under full likställdhet berättigad till rättvis och offentlig rannsaking inför oavhängig och opartisk domstol vid fastställandet av såväl hans rättigheter och skyldigheter som varje anklagelse mot honom för brott.²⁴

Dahl, *Polyarchy*: Express oneself on political matters without fear of governmental reprisals²⁵

Religionsfrihet

Artikel 18: Envar har rätt till tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet. Denna rätt innefattar frihet att byta religion eller tro och att ensam eller i gemenskap med andra offentligt eller enskilt utöva sin religion eller tro genom undervisning, andaktsövningar, gudstjänst och iakttagande av religiösa sedvänjor.²⁶

Dahl, *Polyarchy*: Freedom of expression²⁷

²⁰ Mayall, *The new interventionism*, 1996, s. 18f

²¹ Bauhn, *Mänskliga rättigheter och filosofi*, 2005, s.7

²² http://www.manskligarattigheter.gov.se/extra/page/?module_instance=7

2006-03-30

²³ Dahl, a.a., s.2

²⁴ http://www.manskligarattigheter.gov.se/extra/page/?module_instance=7

2006-04-09

²⁵ Dahl, a.a., s.20

²⁶ http://www.manskligarattigheter.gov.se/extra/page/?module_instance=7

2006-04-09

²⁷ Dahl, a.a., s.3

Organisations-, mötesfrihet

Artikel 20: Envar har rätt till frihet i fråga om fredliga möten och sammanslutningar.

Artikel 23: Envar har rätt att bilda och ansluta sig till fackföreningar till skydd för sina intressen.²⁸

Dahl, *Polyarchy: Freedom to form and join organizations*²⁹

Dessa faktorer hänger ihop med ett demokratiskt styrelseskick, respekten för mänskliga rättigheter är en del av demokratikonceptet. Det går således att utläsa graden av demokrati utifrån respekten för mänskliga rättigheter.

Den definition av demokratibegreppet som presenteras i kap.4.1 kommer att gälla som en övergripande mall för ett demokratiskt samhälle och jämföras med de studerade ländernas samhällsstruktur. Detta för att bedöma den nuvarande situationen.

2.3 Operationalisering

Min uppsats har ett komparativt upplägg, olika fall jämförs med ovan nämnda index och kriterier. Resultaten av jämförelserna blir sedan grund för slutsatser om FN-insatserna resulterat i ett mer demokratiskt samhälle och således kan legitimeras.

Efter valet av fall undersökte jag situationen i vart och ett av länderna och formulerade en kortare nulägesanalys. Den gav ett helhetsintryck och visade på uppfyllelse av uppställda kriterier, dvs. rättssäkerhet, rätten till politiskt deltagande, likabehandling och organisations- och religionsfrihet. Bedömningen gjordes utifrån en beskrivning av situationen 2006. De index jag valt att utgå ifrån, Freedomhouse och HDI, kunde sedan bekräfta helhetsbilden av landet.

2.4 Reliabilitet och validitet

Jag använder mig av mått som är internationellt accepterade och har använts i andra studier. På så vis undviker jag att behöva konstruera egna mått som bara tar hänsyn till vissa saker. Det gör att jag inte riskerar att ta ställning redan i ett inledande skede eller att mätinstrumenten

²⁸ http://www.manskligarattigheter.gov.se/extra/page/?module_instance=7

²⁹ Dahl, a.a., s.3

ten styr mitt resultat. Uppställda kriterier är klart definierad och motiverade och försvårar således missuppfattningar och feltolkningar.

Jag anser att mitt val av metod och mätinstrument kommer att säkra att jag mäter det jag avser att mäta. Genom att inkludera flera olika mått, som mäter olika aspekter av demokrati, minskar risken för systematiska fel. På så vis kommer jag att få en rättvisande bild av graden av demokrati i nuläget.

2.5 Avgränsningar

Jag tänker använda mig av exempel på FN-interventioner som sträcker sig från 1992 till 1999. Det var under 1990-talet som FN började agera mer aktivt i konflikter runt om i världen och interventioner blev ett viktigare och mer frekvent använt verktyg för att säkra världsfreden. Den typen av insatser ses inte idag som något kontroversiellt. Jag anser att det är ett lämpligt tidsspann, synen på, och därmed en del av förutsättningarna för, FN-interventioner har inte förändrats vilket gör resultaten av insatserna lättare att jämföra.

Andreas Andersson avslutade sitt arbete om demokrati i FN-interventioner 1999. Han gav exempel på hur demokrati påverkat viljan att intervensera under 90-talet. Hans arbete är en del av min teoretiska utgångspunkt. Att länder är mer benägna att delta i interventioner där det finns en realistisk chans till en demokratisk utveckling i målstaten. (Se kap. 3.1) Det känns därför logiskt att begränsa undersökningen av utvecklingen till 2000-talet, resultatet av interventioner han ger exempel på.

Den demokratiska processen tar tid och för att kunna utvärdera resultatet av en insats på 90-talet, inhämta ett trovärdigt underlag, måste landet ges tid att utvecklas. Vad som hänt efter FN-operationens officiella slut och 2000 är inget jag kommer att fästa någon vikt vid. Den perioden räknar jag som en övergångsfas.

Interventioner påverkar tillståndet i landet på många sätt. Jag tänker mäta FN:s framgång i termer av respekt för mänskliga rättigheter och implementering av demokratiska normer.

2.6 Material och källkritik

Det index som är framtaget av Freedom House för att mäta politiska och civila rättigheter inom en stat har fått kritik för att bygga på subjektiva bedömningar. Den data som är grund

för bedömning är opublicerad vilket gör det omöjligt för andra forskare att återupprepa analysen för att stärka reliabiliteten. Indexet är en konstruktion utan transparens men anses ändå vara ett av de mest adekvata måtten som finns att tillgå.³⁰

Något som talar till Freedom House fördel är att indexet avser att mäta den faktiska situationen, människors villkor. Andra index kan mäta vad konstitutionen stadgar om demokrati och bedöma regeringens intentioner vilket inte nödvändigtvis speglar samhället i stort. Skendemokratier med konstitution och val men utan substans kan då få oförtjänt hög status i demokratisammanhang.³¹

Det finns alltid risk för godtycke när kriterier och gränser ska upprättas för att mäta förhållanden som är väldigt komplexa. Jag tycker inte att det finns anledning att vara speciellt kritisk när det handlar om ett internationellt accepterat index som av andra forskare anses vara trovärdigt.

ICG är en politiskt och religiöst obunden organisation som är aktiv på fem kontinenter med att förebygga och lösa konflikter. Organisationen samarbetar med regeringar och aktörer som har makt att påverka dem, till exempel media. De tillhandahåller en databas med fakta om olika konflikter i världen. *Crisis watch* är en månatlig rapport om vad som är aktuellt i landet och hur utvecklingen fortskrider, byggt på fältstudier.³² Jag tänker använda mig av den databasen för att ge en bild av nuläget och utvecklingen till och med april månad 2006.

Huvuddelen av materialet till fallstudierna baseras på primärkällor. I den meningen att jag utgår från indexvärden och inte använder andras tolkningar av siffrorna. Jag har själv sammanställt olika kriterier och kännetecken för demokrati som kommer att prövas mot en beskrivning av läget i landet. Dessa ”mått” fångar olika aspekter av ett svårdefinierbart begrepp och kommer inte att ställas mot varandra. Jag tillmäter alla samma vikt och brister i uppfyllandet av kriterier eller dåliga indexvärden visar på en ickefullvärdig demokrati.

Jag är medveten om att vem som helst kan publicera något på Internet och att inte alla ”faktauppgifter” stämmer överens med verkligheten. För att undvika felaktig data och partiskhet

³⁰ Andersson, a.a., s. 81

³¹ Hydén, *Demokratisering I tredje världen*, 1998, s. 253

³² <http://www.crisisgroup.org/home/index.cfm?id=1086&l=1>

tänker jag enbart att använda mig av hemsidor som tillhör officiella och välkända organisationer och informationskällor.

Större delen av materialet, inklusive Andreas Anderssons avhandling, är på engelska. När jag citerar och använder utdrag från originaltexter kommer jag huvudsakligen inte att översätta till svenska, detta för att undvika misstolkningar. Själva källmaterialet översätts under analysarbetet med noggrannhet för att jag i ett senare skede ska kunna dra korrekta slutsatser.

3. Teoretisk utgångspunkt

3.1. ”Democracy and UN-interventions”

Andreas Andersson börjar sin avhandling med att ställa upp några hypoteser:

1. ju mer demokratisk en stat är, desto större är sannolikheten för engagemang i FN-interventioner.³³
2. ju mindre demokratisk en stat är, desto större är sannolikheten att bli mål för en FN-intervention.³⁴

Genom att testa sina antaganden i empiriska studier kan han bevisa riktigheten i både hypotes 1 och 2.³⁵ Han tillägger sedan ytterligare en variabel som påverkar viljan till engagemang – möjligheten till en lyckad utveckling i målstaten, sett ur ett demokratiskt perspektiv.³⁶

Internationell lag anpassas efter förändringar i världspolitiken och går i en prodemokratisk riktning. Demokrati är på väg att bli en internationell norm och skyldighet.³⁷

De demokratiska staternas ansvar att upprätthålla normer och ideal framkommer också i avhandlingen. Det är de stater som skapar normer som också kan förstöra dem. Demokratin som idé kan påverkas negativt av metoder som går under beteckningen ”ändamålet helgar medlen”. Att demokratiska stater använder våld och bortser från normer om hänsyn och respekt för att hantera en situation ger ett sken av att demokratin inte räcker till och inte svarar upp mot faktiska förhållanden.³⁸

³³ Andersson, a.a., s. 116

³⁴ Andersson, a.a., s. 119

³⁵ Andersson, a.a., s. 179

³⁶ Andersson, a.a., s. 131

³⁷ Andersson, a.a., s. 194

³⁸ ibid

3.2 Demokratisk fred

Teorin om ”demokratisk fred” bygger på att demokratiska stater, även om de startar krig med andra stater, inte krigar mot varandra. En värld av bara demokratier skulle således vara en säkrare värld. Det finns empiriska bevis som stödjer den här teorin. Demokratiska stater är inblandade i nästan lika många konflikter som diktaturer men de startar inte krig mot varandra.³⁹

Den institutionella strukturen i demokratiska stater antas ha en inneboende tröghet vilket försvårar hastiga beslut och omedelbart genomförande. Det innebär att ett krig inte tillkommer av misstag, ogenomtänkta förslag stoppas i ett tidigt skede och verkställandet av beslut involverar flera instanser. Demokratiska stater har också många möjligheter att lösa inrikes konflikter, olika politiska forum öppnar för en fredlig debatt och domstolarnas utslag är accepterade av allmänheten.⁴⁰

Immanuel Kant konstaterar i sin avhandling *Zum ewigen Frieden (Den eviga freden*, svensk titel) att det är medborgarna som måste tillhandahålla soldater och stå för de humanitära och ekonomiska kostnaderna av ett krig. Möjligheterna att ställa de styrande till svars för den förda politiken och dess kostnader blir då en naturlig fredlig kraft. Ledarna agerar medvetna om möjligheten till ansvarsutkrävande och sannolikheten för att folkets vilja, strävan efter välfärd och oro för konsekvenserna av en väpnad konflikt, ska styra politiken är stor.⁴¹

Öppenheten som präglar demokratiska stater, i olika utsträckning, minskar risken för brott mot internationella konventioner. Demokratiska normer såsom ett fritt flöde av information och respekt för rättvisa och konstitutionalism gör det mer sannolikt att staten kommer att uppfylla internationella åtaganden. En av FN:s tidigare generalsekreterare, Boutros Boutros-Ghali uttryckte sambandet mellan demokratiska normer och fred som: ”a culture of democracy is a culture of peace”.⁴²

Demokrati leder också till att inrikes motsättningar dämpas. Minoriteter får chans att göra sin röst hörd och erhålla ett visst inflytande. Samhället anpassas så att rätten till traditioner, språk

³⁹ Kegley & Wittkopf, *World politics – trends and transformations*, 1999, s.52

⁴⁰ Andersson, a.a., s. 20

⁴¹ Kegley & Wittkopf, a.a., s. 52

⁴² Diamond, *Developing Democracy – toward consolidation*, 1999, s. 5

och kultur kan upprätthållas. Mångfald ses som något som berikar samhället och inte som ett hot mot stabiliteten. Grupper som representerar minoriteter förlorar stöd om de väljer våldets väg, stöd som är värdefullt för ett erkännande, vilket gör att de företrädesvis väljer förhandlingar istället för terrorism.⁴³

Regeln att demokratier inte angriper varandra gäller dock inte undantagslöst. Väpnade interventioner förekommer, demokratier som angriper andra, ej ännu så konsoliderade demokratier eller semidemokratier. Syftet med dessa angrepp är att snabba på utvecklingen eller avvärja hot mot en demokratisk omvandling av samhället. Länderna som utgör mål för angreppen är oftast nya och saknar en demokratisk tradition, deras utrikespolitiska handlande är svårt att förutsäga. De är under bevakning från världssamfundet och när utvecklingen ser ut att gå i fel riktning tappar de sin demokratiska suveränitet och rätten till ickeintervention.⁴⁴

4. Demokrati

4.1 Definition

Demokrati kan definieras i en maximalistisk mening, en definition som inkluderar hela samhället. Demokrati kan sägas ha uppnåtts när alla relationer och alla sfärer är demokratiska – sociala, politiska, ekonomiska och medmänskliga. Den maximalistiska definitionen är väldigt bred och fångar många aspekter, men det är en idealbild, något som inte ens de äldsta demokratier når upp till.⁴⁵

Den minimalistiska definition är ett annat alternativ som främst behandlar olika aspekter av politiska val. Att förminska demokratidefinitionen till att endast behandla fria val kan dock ge en felaktig bild, att anordna val är inte samma som att fullt ut respektera resultatet.⁴⁶

Demokrati kan ses som produkt av en institutionell struktur. Ett system med maktfördelning mellan olika instanser och en konstitution som reglerar regeringens befogenheter och skyddar medborgarnas rättigheter. Möjlighet för folket att ställa sina politiker till svars, genomföra ett regeringsskifte, och att inflytande fördelas proportionellt är kännetecknande för en demokrati.⁴⁷ Det är en definition som handlar om processer och strukturer.

⁴³ Diamond, a.a., s. 6

⁴⁴ Andersson, a.a., s. 18

⁴⁵ Hydén, a.a., s. 27

⁴⁶ ibid

⁴⁷ Andersson, a.a., s. 53

Liberaldemokrati innefattar de kriterier som man vanligtvis kopplar till demokrati i ett vidare perspektiv. Det är en definition av demokrati som går utanför institutioner och procedurer. Det innebär bland annat att militären är underordnad regeringen och indirekt folket. Förutom ett horisontellt samband mellan de styrda och de styrande, uttryckt genom fria val, krävs också ett vertikalt samarbete mellan dem som innehar den exekutiva makten. Ansvarsfördelning och inskränkningar av enskildas makt uppehåller lagar och respekt för konstitutionen. En livskraftig demokrati förutsätter civil och politisk pluralism och kontinuerlig opinionsbildning även mellan valen. Religionsfrihet, yttrandefrihet, tryckfrihet och andra mänskliga rättigheter är hörnstenar i den liberaldemokratiska modellen. Respekt för minoriteter, möjlighet att bilda och gå med i ickestatliga organisationer och tillgång till fri media är andra komponenter. Den personliga integriteten, frihet från tortyr och begränsningar i statens makt över medborgarna, är skyddad av lagstiftningen i den liberala demokratin.⁴⁸

4.2 Varför?

Demokrati förknippas ofta med frihet och individens makt över sitt eget liv. Enligt Locke och Montesquieu är en regering med stöd av en konstitution som fördelar och begränsar makten den enda garantin för den individuella friheten. Det är ett antagande som ligger till grund för den liberala demokratin.⁴⁹

Robert Dahl menar att de demokratiska processerna bidrar till personlig utveckling, genom ansvar växer människor även intellektuellt. När människor får uttrycka sina preferenser, organisera sig och delta aktivt i politiken, kommer också fler att bli tillfreds med den förda politiken.⁵⁰

Demokrati kan också betraktas som viktigt för världsfreden – demokratiska stater angriper inte varandra. Många av dagens demokratier har en lång historia med konflikter och krig mot ickedemokratier men inga länder som har konsoliderat den liberala demokratimodellen har någonsin startat krig mot varandra. Att hantera motsättningar, speciellt i ickehomogena stater, underlättas av ett demokratiskt styrelseskick.⁵¹ (se kap. 4 ovan)

⁴⁸ Diamond, a.a., s. 10f

⁴⁹ Diamond, a.a., s. 2

⁵⁰ Dahl, *Polyarchy*, 1971, s. 26

⁵¹ Diamond, a.a., s. 5

Demokratier är också bättre på att värna om miljön. Rätten att organisera sig, protestera och starta debatt tillsammans med tillgången till information gör att missförhållanden uppmärksammas. Genom det system för ansvarsutkrävande som kännetecknar demokratiska stater finns möjlighet för folket att avsätta en regering vars miljöpolitik inte lever upp till förväntningar och krav. Det finns således anledning för en regering att arbeta för en hållbar utveckling. Om inte annat så för att säkra sin politiska överlevnad.⁵²

Den finns ingen perfekt demokrati och om det i framtiden kommer att finnas är ovisst. Demokrati är inte ett självändamål, demokrati är ett medel för utveckling. Genom att låta folket bestämma hur landet ska styras och genom att inkludera alla grupper i samhället ger demokrati det bästa förutsättningarna för att på lång sikt komma tillrätta med sociala orättvisor och korruption.⁵³

5. Suveränitet och FN-stadgan

5.1 Suveränitet – en sanning med modifikation

Allt sedan Westfaliska freden (1648) har den internationella världsordningen kretsat kring nationalstater och suveränitet. Suveränitetsbegreppet innebär territoriell integritet och politiskt oberoende. Rätten till självbestämmande och skydd mot interventioner är en del av grunden som världsordningen vilar på. Användandet av våld är traditionellt bara accepterat när det handlar om självförsvar. Begränsningarna i användandet av våld gällde till en början inte bara mellan stater utan det innefattade också FN. Varje stat är suverän och inte ens FN ska tillåtas intervensera om det inte handlar om ett uppenbart hot mot internationell fred och säkerhet.⁵⁴

Internationella normer förändras dock med tiden och rätten till suveränitet har gått från att vara absolut till att idag ses som relativ. En fråga som kommer upp gällande interventioner i angelägenheter som är på gränsen mellan interstatliga och internationella är: Under vilka villkor upprätthålls och legitimeras suveräniteten? Synen på nödvändigheten av FN-ingripanden har förändrats med tiden och FN-interventioner, i frågor som under kalla kriget ansågs vara högst nationella, är idag inte särskilt kontroversiella. Säkerhetsrådets godkännande ses som en konsensus som innefattar alla medlemsstater och legitimerar en aktion.⁵⁵

⁵² Diamond, a.a., s. 6

⁵³ Diamond, a.a., s. 18

⁵⁴ Andersson, a.a., s. 57f

⁵⁵ Andersson, a.a., s. 59

En stats behandling av dess medborgare var tidigare en nationell affär men när vikten av mänskliga rättigheter började flätas samman med rätten till ickeintervention försvagades suveränitetsbegreppet. Allt ställdes på sin spets i och med Iraks behandling av kurderna under Gulfkriget. Tv-bilderna på allvarliga kränkningar av mänskliga rättigheter kablades ut över hela världen och FN kunde inte längre spela rollen som en passiv betraktare. Den USA-ledda FN-interventionen i Irak blev det första exemplet på en ny syn på suveränitet. Ett framtidsscenario formulerat av FN: s generalsekreterare de Cuellar:

We are clearly witnessing what is probably an irresistible shift in public attitudes toward the belief that the defense of the oppressed in the name of morality should prevail over frontiers and legal documents. (International Herald Tribune 12-13/10 1991)⁵⁶

Suveränitet kan också innebära en uppsättning regler och principer som formar ett sätt att styra ett land. Det är ett sätt som är internationellt accepterat och ger legitimitet åt de styrande. Det innebär auktoritet över människor och territorium. Att följa dessa regler ger rätt till oberoende. Att bryta mot reglerna betyder att staten tappar en del av sin självbestämmanderätt.⁵⁷

Rätten till demokrati är på väg att bli en mänsklig rättighet, en del av reglerna för ett legitimt, internationellt accepterat, styre. Deklarationen om mänskliga rättigheter är en av FN:s hörstenar och därför kan också bristen på demokrati motivera interventioner. Ju större sannolikheten för att uppnå demokrati är, desto större blir också engagemanget bland medlemsstaterna, viljan att delta i FN-ledda interventioner.⁵⁸

5.2 FN-stadgan

I FN-stadgan finns de riktlinjer som ska vara rådande i konfliktsituationer och vid beslut om interventioner.

Den andra artikeln utgör en begränsning av FN:s makt över andra, suveräna stater. Den stödjer principerna om ickeintervention och respekt för suveränitet:

⁵⁶ Hettne, *Internationella relationer*, 1996, s. 136

⁵⁷ Kristin Idskog, *Rights beyond borders*, 2003, s. 8

⁵⁸ Andersson, a.a., s. 61f

Artikel 2: Ingen bestämmelse i denna stadga berättigar Förenta Nationerna att ingripa i frågor, som väsentligen falla inom vederbörande stats egen behörighet, eller kräver, att medlemmarna hänskjuta sådana frågor till lösning enligt denna stadga⁵⁹

Men det finns ingen närmare definition av vilka frågor som enbart är av nationellt intresse. Den andra meningen av artikeln öppnar också för interventioner enligt andra delar av FN-stadgan. Hot mot världsfreden kan berättiga FN:s agerande. ”Denna grundsats skall dock ej utgöra hinder för vidtagande av tvångsåtgärder jämlikt kapitel VII.”⁶⁰

5.2.1 Kapitel VI: Fredlig lösning av tvister

Internationella konflikter ska främst, enligt FN-stadgan, lösas på fredligt vis:

Artikel 33: I varje tvist, vars fortbestånd är ägnat att sätta upprätthållandet av internationell fred och säkerhet i fara, skola parterna i första hand söka uppnå en lösning genom förhandlingar, undersökningsförfarande, medling, förlikningsförfarande, skiljedom, rättsligt avgörande, anlitan av regionala organ eller avtal eller genom andra fredliga medel efter eget val.⁶¹

Det är säkerhetsrådets uppgift att utreda om konflikter innebär ett hot mot internationell fred och säkerhet och därmed mål för FN-ingripande:

Artikel 34: Säkerhetsrådet äger utreda varje tvist, liksom varje sakläge som kan leda till internationella motsättningar eller giva upphov till en tvist, i syfte att fastställa, huruvida tvistens eller saklägets fortbestånd är ägnat att sätta upprätthållandet av internationell fred och säkerhet i fara.⁶²

Att lägga fram förslag och besluta om lösning på konflikter är också en uppgift för säkerhetsrådet:

Artikel 36: Säkerhetsrådet äger i varje skede av en tvist av den art, som avses i artikel 33, eller av ett sakläge av motsvarande natur, föreslå lämpliga tillvägagångssätt eller metoder för sakens tillrättläggande.⁶³

Artikel 37: Om säkerhetsrådet finner, att tvistens fortbestånd faktiskt kan antagas sätta upprätthållandet av internationell fred och säkerhet i fara, skall det besluta, huruvida det skall vidtaga i artikel 36 angivna åtgärder eller föreslå sådana villkor för tvistens lösning som det finner lämpliga.⁶⁴

⁵⁹ http://www.un.dk/swedish/se_fn_pagt/se_pagt.htm

2006-03-29

⁶⁰ ibid

⁶¹ ibid

⁶² http://www.un.dk/swedish/se_fn_pagt/se_pagt.htm

2006-03-29

⁶³ ibid

⁶⁴ ibid

5.2.2 Kapitel VII: Inskridande i händelse av hot mot freden, fredsbrott och angreppshandlingar

Säkerhetsrådet kan besluta om militära åtgärder och då förväntas medlemsstaterna ställa trupper till förfogande...

Artikel 43: För att bidra till upprätthållande av internationell fred och säkerhet utfästa sig Förenta Nationernas samtliga medlemmar att, på säkerhetsrådets anmodan och enligt särskilt avtal eller särskilda avtal, ställa till rådets förfogande de väpnade styrkor, det bistånd och de förmåner, däribland rätt till passage, som äro nödvändiga för upprätthållande av internationell fred och säkerhet.⁶⁵

...och genast vara beredda att ingripa i enlighet med säkerhetsrådets beslut...

Artikel 45: I syfte att sätta Förenta Nationerna i stånd att vidtaga brådskande militära åtgärder skola medlemmarna hålla förband ur sina luftstridskrafter omedelbart tillgängliga för samordnad internationell tvångsaktion. Dessa förbands styrka och beredskapsgrad ävensom planer för deras samverkan skola, inom de gränser, vilka uppdragits i det eller de särskilda avtal som avses i artikel 43, fastställas av säkerhetsrådet med biträde av det militära stabsutskottet.⁶⁶

Artikel 48: Åtgärd, som erfordras för att verkställa säkerhetsrådets beslut för upprätthållande av internationell fred och säkerhet, skall vidtagas av samtliga medlemmar av Förenta Nationerna eller av vissa bland dem, allt efter säkerhetsrådets bestämmande.⁶⁷

...eller assistera varandra.

Artikel 49: Förenta Nationernas medlemmar skola inbördes lämna varandra bistånd vid verkställande av de åtgärder vilka säkerhetsrådet beslutat.⁶⁸

6. FN-interventioner

Interventioner kan definieras som att utöva auktoritet över ett suveränt område utan den inhemska regeringens tillstånd. Den definitionen gäller dock inte utan undantag. I vissa fall, exempelvis insatserna i Somalia, har regeringen upplösts och det finns ingen part att förhandla med, någon som kan ge tillstånd eller förvägra FN rätten till närvaro i landet. Interventioner är

⁶⁵ ibid

⁶⁶ http://www.un.dk/swedish/se_fn_pagt/se_pagt.htm

⁶⁷ ibid

⁶⁸ ibid

således inte alltid mot statens vilja. De kan vara riktade mot både statliga och ickestatliga aktörer.⁶⁹

I vilka konflikter FN ska intervensera är en fråga som alltid är under diskussion. FN speglar maktstrukturen i ett internationellt perspektiv och organisationen anklagas ibland för att vara ett instrument för stormakter och allianser att bevara sin plats världsordningen. Att agera i en konflikt mellan två stormakter är ganska meningslöst. En konflikt mellan två mindre stater kan inte sägas utgöra ett hot mot internationell säkerhet i tillräckligt hög grad för att legitimera ett ingripande. Interna konflikter har blivit en allt vanligare anledning till FN-ingripanden och skyddet för minoriteter motiverar extern intervention. Beslut om FN:s agerande gentemot enskilda stater är alltid en känslig balansgång.⁷⁰

FN-interventioner är speciella i det avseendet att de ses som legitima medan konventionella interventioner, när en stat eller en grupp av stater kränker suveräniteten genom våld, vanligtvis ses som illegitima. Deltagande i aktioner är lättare att legitimera inför den egna befolkningen och ett eventuellt bakslag inrikes, politiska förluster för en regering, kan bytas mot internationell prestige. Den självklarhet med vilken FN:s agerande motiveras och legitimeras banar väg för stater att ta initiativ till nya interventioner. Det kan också under särskilda omständigheter ses som en skyldighet för världssamfundet att ingripa. Att agera genom FN minskar inte bara de politiska kostnaderna för de inblandade staterna, även kostnader mätt i ekonomiska termer reduceras. Det faktum att krig är väldigt påfrestande för den egna ekonomin gör att krig mellan stater är mer sällsynt förekommande än FN-interventioner.⁷¹

Aktioner i FN:s regi är inte ett sätt att vinna fördelar för egen del, FN-interventioner handlar inte om att vinna. Formulerat i mer utopiska ordalag är det aktioner av solidaritet med andra människor och ska leda till en bättre värld. Därmed inte sagt att det inte förekommer inslag av egenintresse i någon mån, även utopier går att profitera på.

FN:s aktioner skiljer sig från konventionella interventioner i frågan om användandet av våld, FN:s befogenheter är begränsade och ingen resolution eller beslut skulle föreslå total upplös-

⁶⁹ Idskog, a.a., s. 12f

⁷⁰ Hettne, a.a., s. 244

⁷¹ Andersson, a.a., s. 192

ning av ett land i kris. Organisationen kan också stå relativt opåverkad av den intervenerade statens inrikes motsättningar och agera medlare mellan stridande grupper.⁷²

Möjligheten att delta i en operation i FN:s regi är universell. Deltagandet hänger inte på ekonomiska eller militära resurser. Det behövs inga andra kvalifikationer än medlemskap i organisationen.⁷³

En definition av när en FN-intervention äger rum lyder:

Medlemmar i Förenta Nationerna tillhandahåller militär eller civil personal för att genomföra begränsade operationer inom ett annat lands gränser under ledning av Förenta Nationerna⁷⁴

Syftet med interventioner är att förbättra för befolkningen, det kan till exempel ske genom att förse människor med mat eller genom att stabilisera läget i området efter en tid av väpnade strider. Det är exempel på åtgärder som är nödvändiga för att bana väg för en demokratisk utveckling. Även om syftet för en enskild intervention inskränks till att innefatta mattransporter är demokrati ett övergripande mål. Interventioner i semidemokratier kan ske i syfte att slå vakt om en demokratisk utveckling men FN kan också spela en aktiv roll i skapandet av demokratiska normer. Insatser efterföljs av juridisk hjälp, en interimregering under FN:s överinseende och anordnande och övervakande av fria val.⁷⁵

Det är långt ifrån självklart att en extern intervention är lösningen till en konflikt. Avsaknaden av en legitim, intern makt i ett tillstånd av anarki kan vara den avgörande faktorn. Likväl finns det en moralisk gräns, erkänd av många nationer, för när världssamfundet inte längre kan förhålla sig passivt till kränkningar av mänskliga rättigheter.⁷⁶

⁷² Andersson, a.a., s. 28

⁷³ Andersson, a.a., s. 31

⁷⁴ ibid

⁷⁵ Andersson, a.a., s. 191

⁷⁶ Hettne, a.a., s. 139

7. Fallstudier

7.1 United Nations Operation in Somalia 1 (UNOSOM 1) April 1992 – Mars 1993

UNOSOM 1 etablerades för att övervaka vapenvilan i Mogadishu och eskortera leveranser till distributionscentraler i staden. Uppdraget utvidgades senare till att omfatta hela Somalia. Syftet med styrkan var att skapa en säker miljö för humanitärt bistånd.⁷⁷

I resolution 733 från 1992 säger sig säkerhetsrådets medlemmar vara ”concerned that the continuation of this situation constitutes, as stated in the report of the Secretary-General, a threat to international peace and security.”⁷⁸

Utgångspunkten för besluten i säkerhetsrådet i början av 1992 var anarki och målet på lång sikt en liberaldemokratisk stat.⁷⁹

Som mest fanns totalt 54 militärobservatörer och 893 militärer i landet. Dessa understödde av civilpersonal, både från FN och från trakten. Under uppdragstiden dog sammanlagt 6 militärer. Kostnaden för operationen uppgick till 42,9 miljoner dollar.⁸⁰

I resolution 814 från mars 1993 fastslår säkerhetsrådet att ”the situation in Somalia continues to threaten peace and security in the region.”⁸¹

7.1.1 Bakgrund

När president Siad Barre störtades 1991 sågs det först av FN som ett positivt tecken, ännu en hänsynslös ledare hade fallit. Slutet på kalla kriget hade lett till slutet på en epok med grymma diktaturer.⁸²

Presidentens fall ledde dock till fullständig anarki i landet. Ett inbördeskrig utbröt mellan anhängare av interimregeringen, företrädd av presidenten Ali Mahdi Mohamed, och grupper som stödde General Mohamed Farah Aidid. När FN uppmärksammade konflikten hade en miljon människor jagats på flykt och fem miljoner hotades av svält och sjukdomar. FN lyckade

⁷⁷ http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/co_mission/unosomi.htm 2006-03-14

⁷⁸ <http://daccessdds.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/010/92/IMG/NR001092.pdf?OpenElement>
2006-03-21

⁷⁹ Debrix, a.a., s.110

⁸⁰ http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/co_mission/unosom1facts.html 2006-03-25

⁸¹ <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/226/18/IMG/N9322618.pdf?OpenElement> 2006-03-21

⁸² Debrix, a.a., s. 108

des samla parterna till samtal och de enades då om en vapenvila som skulle övervakas av FN-observatörer. Situationen förvärrades dock och våldet tilltog, den osäkerhet som rådde gjorde det svårt för biståndsarbetare och förnödenhetstransporter.⁸³

Trots att både militär och civil personal sattes in och gavs fulla befogenheter fortsatte våldet och laglösheten. I avsaknad av en central regering fanns inte heller någon auktoritet som kunde övervaka lag och ordning.⁸⁴

7.2 United Nations Operation in Somalia 2 (UNOSOM 2) Mars 1993 – Mars 1995

Situationen i Somalia sågs inte som stabil och miljön för hjälparbetare som agerade i landet var väldigt osäker. UNOSOM 2 etablerades för att, med våld om så krävdes, införa lag och ordning. Mandatet innebar att förbättra villkoren för distribution av den humanitära hjälp landet så väl behövde och garantera hjälparbetarnas säkerhet.⁸⁵ Beslutet om UNSOM 2 fattades enligt kapitel sju – vilket innebar att styrkan hade rätt att använda våld om nödvändigt för att skapa en säker miljö i hela Somalia.⁸⁶

Som mest hade FN 28 000 militärer och civilpolisstationerade i landet. Förlusterna för insatsen uppgick till 151 människor, huvudsakligen militär personal. Den totala kostnaden för operationen stannade på 1,6 miljarder dollar⁸⁷

Organisation ger en positiv bild av den tre år långa insatsen, UNOSOM 1 och UNOSOM 2. Trots att 157 FN-anställda dödades framställs insatserna som framgångsrika:

The United Nations had brought relief to millions facing starvation, helped to stop the large-scale killings, assisted in the return of refugees and provided massive humanitarian aid.⁸⁸

7.2.1 Utveckling

När USA:s efter attackerna 2001 förklarade krig mot terrorismen innebar det ett hot för Somalias del. Landet anklagades för att vara ett gömställe för terrorister och en framtida nod i Al Quedas terrornätverk. Regeringen förklarades sig villig att samarbeta men USA frös tillgång-

⁸³ http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/co_mission/unsom1backgr1.html

2006-03-25

⁸⁴ Idskog, a.a., s. 28

⁸⁵ http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/co_mission/unosom2.htm

2006-03-25

⁸⁶ Idskog, a.a., s. 39

⁸⁷ http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/co_mission/unosom2facts.html

2006-03-25

⁸⁸ http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/co_mission/unosom2backgr1.html

2006-03-25

arna för några somaliska företag, anklagade för att samarbeta med terrorister. Det var anklagelser som aldrig bevisades. Misslyckade försök med att bevara freden i Mogadishu gjorde att presidenten var tvungen att avgå efter en misstroendeomröstning. Klanbråk, inbördeskrig och naturkatastrofer har förstört landet på Afrikas horn.⁸⁹

En nationell fredskonferens antog 2000 ett program för en treårsomvandling till demokrati och en författning som bland annat stadgade pressfrihet. En interimregering valdes med etniska minoriteter representerade. Regeringen skulle överta kontrollen över det religiöst präglade domstolsväsendet 2001 enligt programmet men det övertagandet misslyckades till viss del. Samhället är starkt påverkat av olika klaner som har inflytande över såväl rättsväsende som arbetsmarknad.⁹⁰

2002 tecknade regeringen ett fredsavtal med mer än 20 rivaliserande grupper, ett första steg mot ett federalt system. Våld och osäkerhet präglade samhället och relationerna med grannlandet Etiopien var ansträngda. Etiopien anklagade Somalia för att vara bas för terrorister och gjorde militära intrång i landet.⁹¹

I november 2003 förlängde FN sitt mandat i landet till och med 2005. Efter 13 års anarki började fredsförhandlingar att ge resultat och 2004 tillsattes en president.⁹²

Rivaliteten mellan olika klaner och grupper lojala med den före detta presidenten fortsätter att kräva dödsoffer. I distrikten Galguduud och Jubbada Hoose dödades 34 människor i klanstrider i februari 2006. Minst 38 människor dog i strider mellan grupper i Mogadishu i mars 2006. Den omfattande torkan har gjort att strider utbrutit mellan klaner om tillgång till vatten.⁹³

7.2.2 Idag

Uppdraget att återuppbygga samhället och ena de olika fraktionerna kan ses som ett misslyckande. När de amerikanska styrkorna stötte på hårt motstånd bestämde de sig för att dra sig ur konflikten och i samband med de amerikanska truppers tillbakadragande lämnade också

⁸⁹ <http://www.sr.se/cgi-bin/ekot/artikel.asp?Artikel=486635> 2006-04-01

⁹⁰ <http://www.freedomhouse.org/template.cfm?page=22&year=2002&country=2134> 2006-03-28

⁹¹ ibid

⁹² <http://www.freedomhouse.org/template.cfm?page=22&year=2005&country=6833> 2006-04-06

⁹³ http://www.crisisgroup.org/home/index.cfm?action=cw_search&l=1&t=1&cw_country=98&cw_date=2006-04-02

FN:s styrkor landet. FN:s insatser för att undsätta den svältande befolkningen och distributionen av humanitär hjälp fungerade väl och betydde mycket, men samhällsbyggandet lämnades till somalierna själva.⁹⁴

Somalia klassas som not free 2005 av Freedom House. Politiska rättigheter: sex. Civila rättigheter: sju. Landet får dock en uppåt pekande pil, framsteg har gjorts i och med försöken att etablera en central regering.⁹⁵

Somalias konstitution föreskriver pressfrihet. Det finns ett tjugotal privatägda tidningar och ett dussin tv- och radiostationer. De tidningar som cirkulerar i huvudstaden är huvudsakligen knutna till speciella politiska fraktioner. Trakasserier mot journalister förekommer men de åtnjuter oftast stöd från den klan som är anknuten till tidningen. I de två autonoma områdena Somaliland och Puntland är pressfriheten mer begränsad.⁹⁶

Kvinnor upplever diskriminering till följd av de seder och lagar som sharialagarna påbjuder. Kvinnlig omskärelse är väldigt vanligt. Kvinnosaksgrupper och FN-organ har genomfört nationella kampanjer för att upplysa om hälsoriskerna med denna praxis och förändra synen på omskärelse. Kvinnorepresentationen i parlamentet och beslutande organ är låg. 23 utav 275 ledamöter är kvinnor.⁹⁷

Kränkningarna av mänskliga rättigheter såsom våldtäckt och tortyr är vanligt förekommande. Klansystemet medför omfattande diskriminering. Mindre klaner trakasseras med väpnade medel. Större klaner försöker att exkludera varandra från det sociala och politiska livet⁹⁸

Grundlagarna föreskriver ett oberoende rättsväsende men det har i praktiken upphört att existera. Rättsväsendet garanterar inte rättssäkerhet och människor arresteras och åtalas på oklara grunder. Förhållandena i fängelserna är på väg att förbättras. Sharialagar har hjälpt till att skapa ordning i huvudstaden.⁹⁹

⁹⁴ Idskog, a.a., s. 46

⁹⁵ <http://www.freedomhouse.org/template.cfm?page=22&year=2005&country=6833>

2006-03-28

⁹⁶ <http://www.freedomhouse.org/template.cfm?page=22&year=2005&country=6833>

2006-04-03

⁹⁷ <http://www.freedomhouse.org/template.cfm?page=22&year=2005&country=6833>

2006-04-02

⁹⁸ <http://www.freedomhouse.org/template.cfm?page=22&year=2005&country=6833>

2006-04-02

⁹⁹ ibid

80 % av befolkning delar samma religion men religiöst förtryck är utbrett.¹⁰⁰

Arbetare har rätt att bilda fackföreningar och lagen stadgar mötesfrihet. Inbördeskriget och strider mellan olika fraktioner har dock upplöst den enda fackföreningen, den statligt kontrollerade General Federation of Somali Trade Unions.¹⁰¹

7.3 United Nations Assistance Mission For Rwanda (UNAMIR) Oktober 1993 – Mars 1996

Beslutet om UNAMIR föranleddes av vapenvilan och fredsavtalet undertecknat av olika parter i Rwanda i augusti 1993. Uppdraget innefattade att upprätthålla säkerheten i huvudstaden, övervaka fredsavtalet och vidga den demilitariserade zonen. Styrkan skulle också sörja för säkerheten under den sista delen av övergångsregeringens mandatperiod och bereda vägen för nya val.¹⁰²

UNAMIR's mandat och befogenheter förändras vid flera tillfällen. Detta med anledning av det tragiska folkmordet 1994 och den förändrade situationen i landet.¹⁰³

Säkerhetsrådet ville förlänga styrkans mandat till följd av de bristfälliga förhållanden som rådde i landet. Det fanns också en oro inför hur ett tillbakadragande skulle uppfattas av människorna i Rwanda och av resten av världen:

They felt that if UNAMIR was to be perceived as abandoning Rwanda at a critical time, it would send a discouraging message to the refugees, to the region and to the international community at large.

Förslaget fick dock en negativ respons från den nya regeringen och FN beslutade att gradvis dra tillbaka sin personal.¹⁰⁴

Operationen krävde 27 dödsfall, huvudsakligen militär personal. Den totala kostnaden uppgick till 453,9 millioner dollar.¹⁰⁵

¹⁰⁰ ibid

¹⁰¹ ibid

¹⁰² http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/co_mission/unamirM.htm

2006-04-02

¹⁰³ http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/co_mission/unamir.htm

2006-04-04

¹⁰⁴ http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/co_mission/unamirFT.htm#FINAL

2006-04-04

¹⁰⁵ http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/co_mission/unamirF.htm

2006-04-02

Efter operationens avslutande har olika FN-organ försett landet med humanitär hjälp och assisterat i mottagandet av hemvändande flyktingar. 1996 anordnade UNDP i samarbete med Rwanda ett möte som inbringade över 617 dollar från internationella donatorer till landets uppbyggnad.¹⁰⁶

7.3.1 Bakgrund

Rwanda är en stat med långgående etniska motsättningar. Den belgiska kolonialmakten drog gränser utan tanke på etnicitet och Rwandas moderna historia har präglats av maktkampen mellan hutuer och tutsier. Motsättningarna kulminerade med folkmordet 1994, hutugrupper mördade över en halv million tutsier.¹⁰⁷

Konflikten mellan den hutuledda regeringen och tutsioppositionen inleddes i oktober 1990 vid gränsen mellan Rwanda och Uganda. En rad fredsavtal följde innan parterna slutligen kunde enas i augusti 1993. Parterna bad FN om hjälp med att implementera avtalet. I samband med förfrågan från parterna bildades UNAMIR. Avtalet innebar en framtida demokratiskt vald regering. I juli 1994 tog tutsigrupper över ledningen och en bred övergångsregering bildades i väntan på nyval.¹⁰⁸

Den tutsidominerande övergångsregeringen förlängde sin mandatperiod med fyra år 1999. Till följd av osäkerheten menade regeringen att allmänna val inte kunde hållas. Implementeringen av mänskliga rättigheter försvårades av konflikter mellan Rwanda och Kongo. Oroligheter förekom också på gränsen till Uganda.¹⁰⁹

7.3.2 Utveckling

Kommunvalen som hölls 2001 var visserligen opolitiska, kandidaterna fick enbart representera sig själva, men det var ett steg framåt för demokratin. Representanter valdes till olika råd som sedan utsåg borgmästare, något som tidigare gjorts av den centrala regeringen. Oberoende observatörer, till exempel human rights watch och ICG, kritiserade dock valet för avsaknad av pluralism.¹¹⁰

¹⁰⁶ http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/co_mission/unamirS.htm

2006-04-02

¹⁰⁷ <http://www.freedomhouse.org/template.cfm?page=22&year=2002&country=1990>

2006-04-02

¹⁰⁸ http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/co_mission/unamirS.htm

2006-04-02

¹⁰⁹ <http://www.freedomhouse.org/template.cfm?page=22&year=2002&country=1990>

2006-04-02

¹¹⁰ ibid

De regler som finns inskrivna i konstitutionen gällande rättsväsendet är inte opartiskt och enhetligt tillämpade och det finns ingen rättssäkerhet. Domarkåren är väldigt desarmerad till följd av dödsfall och landsflykt. Att administrera det juridiska efterspelet och försöka skipa rättvisa efter folkmorden 1994, ett digert arbete, har blivit ett problem för regeringen till följd av ett alltför hårt ansträngt domstolsväsende. I fängelser byggda för 10 000 fångar finns idag så många som 120 000 människor inspärrade. Med den kapacitet rättsväsendet besitter idag skulle det ta 200 år att ta itu med alla fångar. För att komma tillrätta med problemet har regeringen utsett särskilda domstolar för att hantera de mindre allvarliga anklagelserna rörande folkmord. Dessa domstolar kritiserar dock internationellt för att vara alltför godtyckliga.¹¹¹

En domstol med internationella jurister i Tanzania, ICTR, upprättades 1994 av världssamfundet för att utreda anklagelser om brott mot mänskligheten. Domstolen liknar den i Haag som hanterar folkmordet i före detta Jugoslavien. Samarbetet är dock inte helt problemfritt, Rwanda anklagar domstolen för inkompetens och domstolen klagar över landets ovilja att samarbeta.¹¹²

2003 antogs en konstitution som tillåter politiska partier att verka fritt. Presidentvalet som hölls samma år gav befolkningen i Rwanda alternativ men dessa alternativ utgjorde aldrig ett hot mot det ledande tutsistödda partiet, RPF. Efter valet förklarades det hutustödda partiet olagligt.¹¹³

Konstitutionen inskränker människors rätt att organisera sig politiskt och politisk pluralism ses som ett hot mot en nationell enhet. Partier med anknytning till folkmordet 1994 och partier med etniska eller religiösa band är förbjudna. Risken finns att etniska motsättningar ska kanaliseras genom politiska partier och ett system där möjligheten till politisk splittring begränsas ska verka sammanhållande för det så icke-homogena landet. Det finns inskrivet i lagen ett ”forum” för att underlätta kommunikationen mellan partier men det kan också fungera som ett sätt att kontrollera politisk verksamhet.¹¹⁴

2004 använde den sittande regeringen fortfarande folkmordet 1994 som en anledning att inskränka rättigheter och tysta ner oppositionen. Det var en effektiv metod, det ledande opposi-

¹¹¹ ibid

¹¹² <http://www.freedomhouse.org/template.cfm?page=22&year=2003&country=472>

2006-04-02

¹¹³ ibid

¹¹⁴ <http://www.freedomhouse.org/template.cfm?page=22&year=2005&country=6819>

2006-04-02

tionspartiets verksamhet var i praktiken nedlagd av rädsla för att en aktiv roll skulle leda till bannlysning. Dialog mellan människor betraktades av regeringen som ett försök att uppvigla de etniska motsättningar som orsakat sådan förödelse för landet tidigare.¹¹⁵

Konflikter med DR Kongo gällande kränkning av territorium blossade upp 2005 när DR Kongo anklagade Rwanda för militära exkursioner i östra Kongo. Något landet förnekade. FN anklagade Rwanda, tillsammans med Uganda, för att bryta mot det vapenembargo FN instiftat mot DR Kongo. Rwanda har invaderat DR Kongo två gånger de senaste 10 åren och anklagelserna gällde också stöd till rebellgrupper i DR Kongo. FN:s experter menade att Rwanda tillhandahöll utbildningsläger för rebeller som sedan skulle kämpa för landets intressen i DR Kongo. Representanter för Rwandas arme mötte anklagelserna med nekande och kritik mot att FN inte velat höra på deras version.¹¹⁶

I februari 2006 hölls lokala val och valdeltagandet var högt. Valet kunde genomföras under fredliga omständigheter. Representanter utsågs till kommissioner som handhar den offentliga servicen, såsom skolor och sjukhus. Dessa kommittéer har också ansvar för den lokala ekonomin. Valet var det avslutande steget i en process för decentralisering, makten flyttas från den centrala regeringen till lokala institutioner. Reformen syftar till att stärka demokratin och förhindra en upprepning av folkmordet 1994 som genomfördes av en central extremistregering med absolut makt.¹¹⁷

7.3.3 Idag

Rwanda klassas som not free, en sexa på politiska rättigheter och en femma på civila rättigheter. Landet får en nedåt pekande pil på grund av nyligen införda restriktioner som inskränker människors civila och politiska rättigheter i samhället.¹¹⁸

Mediebilden i Rwanda speglar RPF:s dominerande ställning. De flesta tidningar i landet är knutna till regeringen och radio och tv är under regeringens kontroll. Vissa ämnen är ”förbjudna” och journalisterna tvingas till självcensur för att undvika repressalier från regeringens

¹¹⁵ ibid

¹¹⁶ <http://www.afrol.com/articles/15375>

¹¹⁷ http://www.iol.co.za/index.php?set_id=1&click_id=136&art_id=qw1140438966225B265

¹¹⁸ <http://www.freedomhouse.org/template.cfm?page=22&year=2005&country=6819>

2006-04-02

2006-04-02

2006-04-02

sida. På senaste tiden har dock ett antal nya tidningar tillkommit och tillgången till Internet ökar sakta.¹¹⁹

Lika rättigheter och förbud mot särbehandling är lagstadgat men kvinnor diskrimineras systematiskt. Parlamentet i Rwanda har dock en osedvanligt hög kvinnorepresentation – 49 % av parlamentsledamöterna är kvinnor.¹²⁰

Rättssäkerheten i Rwanda är bristfällig och domarkåren maktlös. Människor fängslas utan anklagelser och rättsskipningen är godtycklig. Domstolen som ska utreda brotten i samband med folkmordet är dock sammansatt av internationella jurister och åtnjuter internationell legitimitet.¹²¹

Religionsfrihet råder och är allmänt accepterad. Olika religioner återfinns både bland offer och förövare i landets tragiska historia.¹²²

Arbetare har rätt att bilda föreningar och strejka. Verksamheten i fackföreningar var under den tidigare regimen hårt kontrollerad men de tillåts idag att agera relativt fritt.¹²³

7.4 United Nations Angola Verification Mission 2 (UNAVEM2) Maj 1991 – Februari 1995

Beslutet om UNAVEM2 baserades på fredsavtalet mellan den angolanska regeringen och oppositionen undertecknat i maj 1991. Uppdraget gällde att övervaka vapenvilan och de val som skulle hållas enligt fredsavtalet.¹²⁴

Fem människor fick sätta livet till i insatsen och den kostade totalt 176 millioner dollar. Inledningsvis bestod FN-styrkan av 350 militärobservatörer och 126 civilpolis, dessutom lokal och civil personal.¹²⁵

¹¹⁹ ibid.

¹²⁰ ibid.

¹²¹ http://www.iol.co.za/index.php?set_id=1&click_id=136&art_id=qw1140438966225B265 2006-04-02

¹²² <http://www.freedomhouse.org/template.cfm?page=22&year=2005&country=6819> 2006-04-02

¹²³ ibid

¹²⁴ <http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/Unavem2/Unavem2.htm> 2006-04-03

¹²⁵ ibid

En demokratisk process tog fart i och med valen 1991 och styrkan kunde säkerställa att valet genomfördes på ett korrekt sätt och uppfyllde därmed en del av sitt mandat:

UNAVEM II also made a major contribution to the impressive achievement represented by the successful, internationally monitored conduct of elections in a war-torn country.¹²⁶

FN såg UNAVEM2 som en väldigt viktig del av fredsprocessen och berömde dess arbete:

In the period after the renewal of hostilities, UNAVEM II maintained its political and military presence and became an essential factor in a continuous United Nations effort to facilitate the resumption of negotiations to advance the peace process.¹²⁷

7.4.1 Bakgrund

Angola befann sig i ett tillstånd av kontinuerligt inbördeskrig i närmare tre decennier efter att Portugal gett kolonin självstyre 1975. Under kalla kriget hamnade landet i korseld mellan USA och Sovjetunionen. USA backade upp National Union for the Total Independence of Angola (UNITA) medan Sovjet stödde den sittande marxistregeringen, Popular Movement for the Liberation of Angola (MPLA). 1991 slöts ett fredsavtal som ledde till allmänna val året därpå. Valet fick godkänt av FN och resultatet förklarades som i stort sett rättvisande. Resultatet innebar dock att UNITA förlorade valet. De återupptog då den väpnade kampen. 1994 träffades ytterligare ett avtal och FN beslutade att organisationen aktivt skulle se till att parterna höll sig till avtalet¹²⁸

7.4.2 Utveckling

Den angolanska rebelledaren Jonas Samvimbi's död 2002 markerade slutet på inbördeskriget som pågått i landet i tre decennier. En vapenvila mellan UNITA och regerande MPLA kom till stånd samma år. När regeringen inte längre kunde använda våldet som orsak till bristande samhällsservice och tvivelaktiga metoder började människorna i landet ställa krav på reformer och insyn. Regeringen anklagades också för kränkningar av mänskliga rättigheter och korrup­tion. 2003 upptog regeringen dialogen med gerillan i Cabindaprovinsen, ett område som präglats av gerillans våldsamma kamp för självstyrelse sedan flera decennier.¹²⁹

¹²⁶ <http://www.un.org/Depts/DPKO/Missions/Unavem2/UnavemIIB.htm#secretary>

2006-04-03

¹²⁷ ibid

¹²⁸ <http://www.freedomhouse.org/template.cfm?page=22&year=2005&country=6683>

2006-04-03

¹²⁹ <http://www.freedomhouse.org/template.cfm?page=22&year=2004&country=2878>

2006-04-04

UNITA har visat en vilja att leva upp till fredsavtalet och skapa lugn i landet, de har demilitariserat sina styrkor i stor omfattning. Närmare 80 000 före detta soldater har lämnat över sina vapen. MPLA och UNITA har dock problem med att komma överens om i vilken takt politiska och ekonomiska reformer ska genomföras. Fredsprocessen innefattar huvudsakligen den politiska och ekonomiska eliten i de båda partierna och skulle underlättas om fler grupper i samhället kunde inkluderas.¹³⁰

Stora delar av den angolanska infrastrukturen förstördes under kriget och att återbygga broar, vägar och kommunikationsnät kommer att ta flera år. Problemet med bristande kommunikationer komplicerar för flyktingar att återvända. Landminor är också ett hinder för alla de människor som flytt landet men vill återvända hem efter krigsslutet.¹³¹

Valet 2006 har föregåtts av anklagelser från opposition om trakasserier och orättvisa fördelar för den sittande regeringen. I maj 2005 beslutade sig oppositionen för att inte medverka och inte ge sitt stöd till den kommission som utsetts för att övervaka valet, en kommission de ansåg vara kontrollerad av styrande MPLA.¹³²

Den sittande presidenten Eduardo Dos Santos sa i ett utspel i mars 2006 att det kommande presidentvalet kan komma att skjutas på framtiden. Till följd av behovet av reparationer av infrastruktur och för att ge alla möjlighet att registrera sig för att erhålla rätt att rösta föreslås valet flyttas till 2007.¹³³

Front for the Liberation of the Enclave of Cabinda (FLEC) är en inhemsk befrielsefront och har i årtal stridit för självständighet för Cabinda, en provins i norra Angola, och förhandlingar med regeringen har avlöst varandra.¹³⁴ Samtalen mellan parterna avbröts dock i mars 2006, FLEC ville inte acceptera de villkor för förhandling som regeringen ställer.¹³⁵

¹³⁰ ibid

¹³¹ ibid

¹³² http://www.crisisgroup.org/home/index.cfm?action=cw_search&l=1&t=1&cw_country=4&cw_date=2006-04-03

¹³³ ibid

¹³⁴ <http://www2.amnesty.se/andranyheter.nsf/0/264204b8d9398efac1256d77006e7958?OpenDocument>
2006-04-03

¹³⁵ http://www.crisisgroup.org/home/index.cfm?action=cw_search&l=1&t=1&cw_country=4&cw_date=2006-04-03

7.4.3 Idag

Landet får en sexa i bedömningen av politiska rättigheter och en femma i fråga om civila rättigheter. Situationen i landet har börjat stabiliseras efter tre decennier av inbördeskrig. Val är planerade till 2006, oppositionspartier har dock svårt att verka utanför huvudstaden och anklagar MPLA för trakasserier. Oppositionen har hotat med en bojkott om inte en oberoende kommitté tillsätts för att övervaka valet. Samhällsdebatten har tagit fart men kan inte kanaliseras effektivt genom oberoende media eftersom dessa finner det svårt att agera fritt.¹³⁶

Efter fredsavtalet 2002 lättade förtrycket mot oberoende media som utövats av både UNITA och MPLA. Grundlagen stadgar pressfrihet men journalister praktiserar ofta själv censur och övervakas av regeringen. I Luanda finns oberoende tidningar och radiostationer men i resten av landet dominerar regeringsanknutna medier. Den enda tv-kanalen är statligt ägd men regeringen hade planer 2003 på att öppna marknaden för andra, ickestatliga, aktörer. Till följd av att få människor äger en dator och att tillgång till elektricitet i vissa delar av landet är begränsad så är tillgången till Internet också väldigt begränsad.¹³⁷

Kvinnor finns representerade på poster i parlamentet och konstitutionen skyddar mot diskriminering. Särbehandlingen av kvinnor är trots det utbredd, speciellt på landsbygden. Det långa inbördeskriget har inneburit våldtäkter och sexuellt slaveri i stor utsträckning.¹³⁸

Allvarliga kränkningar av de mänskliga rättigheterna förekom på båda sidor i inbördeskriget och förekommer än i dag i vissa provinser. Angolaner som återvänder hem efter inbördeskriget utsätts för trakasserier. Poliser och säkerhetsstyrkor anklagas för våldtäkter och misshandel men anklagelserna får sällan något rättsligt efterspel.¹³⁹

Det stora antalet vapen hos civilbefolkningen i landet bidrar till laglösheten. Fängelserna är överbelagda och människor tvingas sitta inspärrade lång tid i väntan på rättegång. Domstolarna saknar praxis och rutiner. Den domstol som ska finnas enligt konstitutionen, en domstol för att avgöra konstitutionella tvister, har ännu inte inrättats av regeringen. Mindre domstolar dömer i civilrättsliga mål. Regeringen har stort inflytande över rättsväsendet.¹⁴⁰

¹³⁶ <http://www.freedomhouse.org/template.cfm?page=22&year=2005&country=6683>

2006-04-03

¹³⁷ ibid

¹³⁸ ibid

¹³⁹ <http://www.freedomhouse.org/template.cfm?page=22&year=2005&country=6683>

2006-04-09

¹⁴⁰ <http://www.freedomhouse.org/template.cfm?page=22&year=2005&country=6683>

2006-04-03

Religionsfriheten respekteras i stor utsträckning.¹⁴¹

Rätten att strejka och bilda fackförbund är inskriven i konstitutionen men ekonomiska problem gör det svårt att bedriva någon verksamhet. Regeringspartiet MPLA dominerar arbetarrörelsen och det finns bara några få fristående fackförbund. De fackförbund som finns verkar i huvudstaden, majoriteten av jordbruksarbetarna på landet står utanför den ekonomiska sektorn.¹⁴²

7.5 United Nations Observer Mission in Liberia (UNOMIL) September 1993 – September 1997

UNOMIL:s uppdrag var att stödja den västafrikanska samarbetsorganisationen ECOWAS och övergångsregeringens försök att implementera fredsavtalet. Gruppen skulle undersöka brott mot den överenskomna vapenvilan och brott mot de mänskliga rättigheterna. Att anordna och observera de planerade valen var också en uppgift för UNOMIL.¹⁴³

303 militära observatörer och 65 personer med militär anknytning, läkare och ingenjörer, ingick i insatsens inledningskedje. Förutom lokal och civil personal befann sig också 58 internationella volontärer under FN:s kommando. Hela insatsen kostade sammanlagt 99,3 miljoner dollar. Uppdraget kunde genomföras utan att någon människa dog.¹⁴⁴

Strax innan insatsens avslutande, juli 1997, konstaterade säkerhetsrådet att styrkans uppdrag hade, i alla fall till viss del, genomförts:

The Security Council further notes that the successful conclusion of the electoral process marks the fulfilment of a key element of the UNOMIL mandate.¹⁴⁵

7.5.1 Bakgrund

Liberia grundades av frigivna amerikanska slavar. Den invandrade delen av befolkningen är i minoritet men har alltsedan grundandet utgjort den politiska och ekonomiska eliten. Den in-

¹⁴¹ ibid

¹⁴² ibid

¹⁴³ http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/co_mission/unomil.htm

2006-04-07

¹⁴⁴ http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/co_mission/unomilF.html

2006-04-07

¹⁴⁵ <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N97/206/74/PDF/N9720674.pdf?OpenElement>

2006-04-12

hemska befolkningen utestängdes från allt inflytande. 1980 genomförde sergeant Samuel Doe en militärkupp och med prat om demokrati erhöll han ett brett stöd vid maktövertagandet. De demokratiska reformerna uteblev dock och etnisk segregering präglade de beslutande militära och politiska organen.¹⁴⁶

1985 återgick landet till civilt styre och allmänna val utlystes. Doe vann valet klart och blev genast anklagad för valfusk. En av dem som medverkat vid militärkuppen 1980 försökte genomföra ytterligare en kupp men misslyckades. Misslyckandet blev en orsak för Doe att genomföra en militär offensiv mot Nimbaregionen, hemvist för de flesta kuppmaakarna. Det var en offensiv som ledde till etnisk rensning. 1989 gick trupper från Elfenbenskusten över gränsen till Liberia och försökte att överta makten, något som blev upptakten till en långt och blodigt krig.¹⁴⁷ 200 000 människor beräknas ha omkommit och en million människor tvingats på flykt till följd av kriget.¹⁴⁸

FN ingrep i konflikten i samband med fredsavtalet 1993 men redan året därpå stod det klart att avtalet inte skulle leda till fred i Liberia.¹⁴⁹

Många vapenvilor och fredsavtal förhandlades fram men freden blev aldrig varaktig. 1996 slöts ytterligare ett avtal, Abuja-avtalet 2. Avtalet stadgade datum för allmänna val och innehöll villkor för en successiv avväpning, demobilisering och avspänning. Valet 1997 vanns av Elfenbenskustens ledare, Charles Taylor, och med 75 procent av rösterna blev han Liberias nye president. Valet förklarades fritt av internationella observatörer, trots anklagelser om hot och påtryckningar.¹⁵⁰

7.5.2 Utveckling

Presidenten Taylor har utsatts för omfattande internationella påtryckningar och isolering. 2001 införde FN sanktioner mot Liberia gällande handel med vapen och diamanter, sanktioner som utökades 2003 till att också omfatta timmer. 2001 ställde EU in allt bistånd till landet.¹⁵¹

¹⁴⁶ Nilsson & Söderberg, *Världspolitikens dagsfrågor 2003:11: På väg mot fred i Liberia?*, 2003, s. 3

¹⁴⁷ Nilsson & Söderberg, a.a., s. 4

¹⁴⁸ http://www.crisisgroup.org/home/index.cfm?action=conflict_search&l=1&t=1&c_country=64 2006-04-13

¹⁴⁹ Nilsson & Söderberg, a.a., s. 9

¹⁵⁰ Nilsson & Söderberg, a.a., s. 6f

¹⁵¹ Nilsson & Söderberg, a.a., s. 12

Konflikten i Liberia spreds sig i början av 2000-talet till andra länder i regionen. President Taylor invaderade Guinea 2000 och 2001 genomfördes en kupp i Elfenbenskusten med stöd av trupper från Liberia.¹⁵² Landet ligger i en konfliktfylld region, rivaliteten mellan ledare för gerillor runt om i Västafrika sträcker sig långt tillbaka i tiden och det förekommer också regelbundet motsättningar mellan de politiska eliterna i de olika länderna. Det är vanligt att regeringen i ett land stödjer rebellgrupper i ett annat land. Motiven kan handla om makt, ekonomi eller personliga tvister.¹⁵³

2003 slöts ett nytt fredsavtal som ledde till att en tvåårig övergångsregering tillsattes. I den fanns representanter för alla partier och från det civila samhället. Avtalet inkluderade också en fredsbevarande styrka i FN:s regi. Samma år avgick Liberias president Taylor och flyttade till Nigeria.¹⁵⁴

Efter att Taylor accepterat Nigerias erbjudande om asyl kunde fredförhandlingarna återupptas. Förhandlingarna mellan Taylors trupper, en organisation bestående av hans främsta rivaler med bas i Guinea, Liberians United for Reconciliation and Democracy (LURD), och rebellrörelsen Movement for Democracy in Liberia (MODEL), leddes av ECOWAS. ECOWAS bidrog i ett senare skede med att förstärka den fredsbevarande FN-styrkan som etablerats i landet.¹⁵⁵

I oktober 2005 hölls val i landet som av internationella, oberoende observatörer klassades som fria och rättvisa. Segrare i valet blev Ellen Johnson-Sirleaf, den första kvinnliga presidenten i Afrikas historia. 62 % av den röstberättigade befolkningen deltog i valet.¹⁵⁶

I april 2006 förlängde FN:s säkerhetsråd FN-styrkans mandat till och med september. Generalsekreterare Annan hade inledningsvis yrkat på en förlängning på ett år för en 16 000 man stark styrka med färre militärer och fler poliser.¹⁵⁷

¹⁵² Nilsson & Söderberg, a.a., s. 13

¹⁵³ Nilsson & Söderberg, a.a., s. 19

¹⁵⁴ Nilsson & Söderberg, a.a., s. 14

¹⁵⁵ <http://www.freedomhouse.org/template.cfm?page=22&year=2005&country=6775> 2006-04-09

¹⁵⁶ http://www.crisisgroup.org/home/index.cfm?action=cw_search&l=1&t=1&cw_country=64&cw_date=2006-04-12

¹⁵⁷ *ibid*

7.5.3 Idag

2005 övergick Liberia från not free till partly free i Freedom House index. En femma på politiska rättigheter och en fyra på civila rättigheter. Den förbättrade ställningen berodde på ett förbättrat politiskt klimat i och med den breda övergångsregeringen. Förbättringar av pressfriheten och ökad respekt för mänskliga rättigheter bidrog också.¹⁵⁸

Pressfriheten förbättrades betänkligt mellan 2003 och 2004. Det finns flera privatägda tidningar i landet. Antalet radiostationer har också ökat.¹⁵⁹

Liberias konstitution stadgar lika rättigheter för män och kvinnor. Diskriminering av kvinnor på grund av kön är dock vanligt förekommande. I vilken utsträckning bestäms till stor del av etnicitet, social status och religion.¹⁶⁰

Under Taylors tid vid makten var den etniska diskrimineringen utbredd. Grupper som motarbetade honom under inbördeskriget särbehandlades av den liberianska regeringen. Etniska konflikter blossade upp vid några enstaka tillfällen under 2004 men kan inte sägas vara ett stort problem.¹⁶¹

Det liberianska rättsväsendet är präglad av korruption och står inte fritt från regeringsinflytande. Förhållandena i fängelserna är dåliga, på gränsen till livshotande. Polisbrutaliteten och det våld som utövas av före detta medlemmar ur Taylors säkerhetsstyrkor är ett problem för rättskipningen.¹⁶²

Fackföreningsrörelsen i Liberia är svag till följd av bristande ekonomiska resurser. Det finns två större fackförbund som samlar runt 60 000 människor men många av dessa är utan anställning. Det är enligt lag tillåtet att organisera sig, strejka och sluta kollektivavtal. Mötesfriheten respekteras över lag av regeringen.¹⁶³

¹⁵⁸ <http://www.freedomhouse.org/template.cfm?page=22&year=2005&country=6775>

2006-04-09

¹⁵⁹ *ibid.*

¹⁶⁰ <http://www.freedomhouse.org/template.cfm?page=22&year=2005&country=6775>

2006-04-09

¹⁶¹ *ibid.*

¹⁶² <http://www.freedomhouse.org/template.cfm?page=22&year=2005&country=6775>

2006-04-12

¹⁶³ <http://www.freedomhouse.org/template.cfm?page=22&year=2005&country=6775>

2006-04-09

Religiös förföljelse till hör inte vardagen men respekten för religionsfrihet är bristfällig. I oktober 2004 urartade en konflikt om äganderätt och ledde till kravaller mellan olika religiösa grupper där 14 människor dödades. Många kyrkor och moskéer i Monrovia attackerades.¹⁶⁴

Undersökningar gjorda av ECOWAS och europakommissionen har fört upp frågan om korruptionen i landet på dagordningen. Det är ett problem som engagerar hela landet och åtgärder för en ökad transparens i systemet har föreslagits också från utländska diplomater. Bidragsgivare har satt upp det som ett villkor för fortsatt bistånd.¹⁶⁵

7.6 United Nations Operation in Mozambique (ONUMOZ) December 1992 – December 1994

ONUMOZ bildades enligt resolution 797 (1992) för att underlätta implementeringen av det fredsavtal som undertecknats i oktober 1992 av presidenten i Moçambique och ledaren för oppositionsrörelsen Resistência Nacional Mocambicana (RENAMO). Mandatet innebar att övervaka fredsprocessen och tillbakadragandet av utländska trupper. Styrkan skulle också bidra med teknisk hjälp och skapa säkra transportkorridorer i landet och övervaka den stundande valprocessen och övergången till demokrati.¹⁶⁶

Organisationen anser att styrkans uppgifter utfördes med framgång och säkerhetsrådet uttalar sin belåtenhet med insatsen i en resolution från december 1994:

The Security Council commends the Secretary-General, his Special Representative and the United Nations Operation in Mozambique (ONUMOZ) and its staff for their fulfilment of the mandate of ONUMOZ and for their efforts in assisting the successful achievement of the objectives of the General Peace Agreement.¹⁶⁷

3,7 millioner människor hade drivits på flykt som en följd av kriget och 1993 statade UNHCR ett projekt i samarbete med ONUMOZ som syftade till att underlätta för 1,3 millioner flyktingar att återvända och bli en del av samhället. Ett år senare, i mitten av 1994, hade 75 % av människorna som befunnit sig på flykt i landet integrerats i samhället åter och majoriteten av flyktingarna hade återvänt.¹⁶⁸

¹⁶⁴ <http://www.freedomhouse.org/template.cfm?page=22&year=2005&country=6775>

2006-04-12

¹⁶⁵ <http://www.crisisgroup.org/home/index.cfm?id=3646&l=1>

2006-04-12

¹⁶⁶ http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/co_mission/onumoz.htm

2006-04-23

¹⁶⁷ <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/GEN/N94/500/38/PDF/N9450038.pdf?OpenElement>

2006-04-23

¹⁶⁸ http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/co_mission/onumozS.htm

2006-04-24

Vid tillbakadragandet i november 1994 befann sig 3941 militärer, 204 militärobservatörer och 918 poliser i landet under FN:s ledning. 24 människor omkom under den två år långa insatsen, främst militär personal. Kostnaden för ONUMOZ stannade på 487 millioner dollar.¹⁶⁹

7.6.1 Bakgrund

Moçambique blev självständigt 1975 efter att tidigare varit en portugisisk koloni. Frente de Libertação de Moçambique (FRELIMO), en gerillarörelse bildad 1962 som kämpat mot den portugisiska kolonialmakten, tog över styret av landet. Det blev det dominerande och enda tillåtna partiet. Bara några år efter självständigheten utbröt ett inbördeskrig i landet mellan den sittande regeringen och RENAMO, stödd av apartheidregimen i Sydafrika. Inbördeskriget varade oavbrutet i 16 år.¹⁷⁰

Efter två års förhandlingar i Rom kom så äntligen fredsavtalet mellan de båda parterna den fjärde oktober 1992. Bildandet av ONUMOZ ingick som en del av avtalet.¹⁷¹ RENAMO gick med på att inta rollen som ett politiskt oppositionsparti¹⁷².

1994 hölls de första fria valen. 2300 internationella valobservatörer, däribland 900 FN-anställda, befann sig i landet för att övervaka valen. Regeringspartiet (FRELIMO) vann både valet till parlamentet och presidentposten med en knapp majoritet.¹⁷³ RENAMO hade uppmanat till en bojkott av valet och anklagade FRELIMO för valfusk. Trots det deltog 90 % av den röstberättigade befolkningen. Valet bedömdes som en stor framgång för demokratin av FN och internationella observatörer ansåg det vara fritt och rättvist.¹⁷⁴

Nya val hölls 1999 och FRELIMO behöll både presidentposten och majoriteten i parlamentet. Även detta val sågs som fritt av FN och ett uttryck för befolkningens vilja. RENAMO kom dock med nya anklagelser om bedrägerier i samband med valet.¹⁷⁵

¹⁶⁹ http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/co_mission/onumozF.html

2006-04-23

¹⁷⁰ <http://www.freedomhouse.org/template.cfm?page=22&year=2005&country=6796>

2006-04-24

¹⁷¹ http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/co_mission/onumozS.htm

2006-04-24

¹⁷² <http://www.freedomhouse.org/template.cfm?page=22&year=2005&country=6796>

2006-04-24

¹⁷³ http://www.un.org/Depts/dpko/dpko/co_mission/onumozS.htm

2006-04-24

¹⁷⁴ <http://www.freedomhouse.org/template.cfm?page=22&year=2005&country=6796>

2006-04-24

¹⁷⁵ *ibid*

7.6.2 Utveckling

Regeringens legitimitet underminerades av anklagelser om och bevis på utbredd korruption. I protest mot regeringen valde oppositionen att störa förhandlingar i parlamentet och försena och försvara beslutsprocesser under 2000 och 2001. RENAMO hotade slutligen med att forma en egen regering i sex nordliga och centrala provinser.¹⁷⁶

2004 var det dags för nya val till presidentposten. Den sittande presidenten, representerande FRELIMO, beslutade sig för att inte kandidera vilket sågs som ett accepterande av den demokratiska ordningen. Inför valet förekom våldsamheter med politiska förtecken i olika delar av landet. De små partierna har inget inflytande vilket gör RENAMO till det enda alternativet till den rådande ordningen. Nästa val är planerat till 2009.¹⁷⁷

7.6.3 Idag

Moçambique får av Freedom House 2005 en trea på politiska rättigheter och en fyra på civila rättigheter. Landet klassas som partly free.¹⁷⁸

Trots att landet har en av Afrikas starkaste ekonomier, till stor del tack vare utländskt bistånd, är det ett av Afrikas fattigaste länder. 14 % av befolkning lider av HIV/AIDS och det får konsekvenser för ekonomin i form av förändringar av arbetsstyrkan.¹⁷⁹

Konstitutionen föreskriver pressfrihet men staten kontrollerar majoriteten av vad som sänds via radio och tv och utövar stort inflytande över de ledande tidningarna. Det medför att oppositionen har svårt att nå ut med sitt budskap, speciellt genom radio och tv. De flesta journalister utövar självcensur. Den utbredda analfabetismen i landet gör att människor förhindras att ta del av de oberoende tidningar som cirkulerar i huvudstaden. Tillgången till Internet begränsas av brist på datorer och elektricitet.¹⁸⁰

Kvinnors rättigheter stadgas genom äktenskapet, endast en gift kvinna har fulla rättigheter. Landet har haft en kvinnlig premiärminister men kvinnors deltagande i politiken är sällsynt,

¹⁷⁶ ibid

¹⁷⁷ ibid

¹⁷⁸ <http://www.freedomhouse.org/template.cfm?page=22&year=2005&country=6796>

2006-04-23

¹⁷⁹ <http://www.freedomhouse.org/template.cfm?page=22&year=2005&country=6796>

2006-04-24

¹⁸⁰ <http://www.freedomhouse.org/template.cfm?page=22&year=2005&country=6796>

2006-04-23

det politiska livet domineras av män. Våld mot kvinnor är vanligt förekommande och diskrimineringen utbredd.¹⁸¹

Korruptionen är ett stort problem för landet men regeringen har vidtagit åtgärder för att öka transparensen i det politiska systemet. Rättväsendet anklagas för maktmissbruk och korruption på alla nivåer, från fängelsevakter och polis till domare och advokater. Det råder stor brist på domare och försvarsadvokater. Det händer att människor får sitta i överfulla fängelser under dåliga förhållanden i år och månader och sedan ställs inför rätta utan något formellt försvar. Rättegångarna hålls på portugisiska, ett språk som många av landets invånare inte behärskar fullt ut.¹⁸²

Religionsfrihet finns inskriven i konstitutionen. Det har inte rapporterats om några försök till inskränkningar i religionsutövning från regeringens sida.¹⁸³

Mötesfrihet är formellt garanterad men begränsas av olika restriktioner. FRELIMO's inflytande över arbetarrörelsen har avtagit de senaste åren. Det finns idag oberoende fackförbund som tillåts agera helt öppet. Rätten till kollektiva avtalsförhandlingar och strejk är lagstadgade och respekteras.¹⁸⁴

8. Sammanställning

När FN ingrep i **Somalia** saknade landets medborgare politiska och civila rättigheter. Situationen kunde bäst beskrivas som kaos. FN lyckades samla parterna och få till stånd ett fredsavtal. Freden blev dock inte långvarig. Med laglösheten i åtanke bildades en ny styrka. När våldet trappades upp ytterligare beslutade FN att lämna landet. FN lämnade ett land utan ett stabilt styre och med små, obefintliga, demokratiska ambitioner.

Situationen har inte förbättrats nämnvärt de senaste åren. Landet klassas som not free enligt Freedom House. Rättssäkerheten existerar inte och media kontrolleras av regeringen. Särbehandlingen av kvinnor genomsyrar samhället. Diskriminering på religiösa och etniska grunder är utbredd. Lagen stadgar mötesfrihet men inbördeskriget har upplöst den enda fackföreningen och strider mellan olika fraktioner försvårar bildandet av nya.

¹⁸¹ ibid

¹⁸² ibid

¹⁸³ ibid

¹⁸⁴ ibid

Folkmordet i **Rwanda** ses som ett av FN:s största misslyckanden. Organisationen ingrep inte för att förhindra den etniska rensning som ägde rum inför omvärldens ögon. När FN först ingrep i landet var politiska och civila rättigheter begrepp som inte återfanns i det rwandiska samhället. När FN-styrkornas mandat löpt ut fortsatte andra FN-organ arbetet med att bygga upp samhället, exempelvis UNDP.

Rwanda klassas som not free. Situationen har dock förbättrats sedan 2002. Landets HDI har förbättrats, trots att analfabetismen enligt FN:s egen statistik har ökat. Diskrimineringen av kvinnor är utbredd. Religiös pluralism är allmänt accepterad. Domstolsväsendet har många brister. Facket tillåts agera utan statlig inblandning, mötes- och organisationsfrihet råder.

Uppdraget i **Angola** baserades på fredsavtalet mellan regeringen och oppositionen. Politiska och civila rättigheter kränktes dagligen. När det var dags för ett trupptillbakadragande efter fullgjord mandatperiod hade stämningen mellan olika grupperingar försämrats och väpnade strider förekom

Efter tre decennier av inbördeskrig har läget i landet börjat stabiliseras. Angola klassas som not free och befolkningens rättigheter är kraftigt beskurna. Kvinnor finns representerade i beslutande organ men diskriminering är i övriga sektorer allmänt rådande. Religionsfriheten har stöd bland befolkningen. Domstolarna är under statligt inflytande. Facket tillåts agera fritt. Val är planerade till 2006 men presidenten har föreslagit att de ska flyttas till 2007.

Insatsen i **Liberia** baserades på ett fredsavtal. När styrkans mandat gått ut så konstaterade organisationen att mandatet var, i alla fall till viss del, uppfyllt. En demokratisk process hade påbörjats. Organisation var sedan delaktig i ett nytt fredsavtal som slöts 2003 efter nya strider och införde sanktioner för att påverka den demokratiska utvecklingen. Det finns idag en styrka under FN-mandat verksam i landet.

Liberia klassas idag som partly free, en förbättring sedan 2004. Landet har en kvinnlig president men kvinnor diskrimineras systematiskt. Den etniska diskrimineringen har minskat i omfattning. Det finns oberoende medier i Angola och pressfriheten har förbättrats betänkligt de senaste åren. Religion är inte en stor källa till konflikt men respekten är bristfällig. Rättsväsendet är korrupt och under statligt inflytande. Mötes- och organisationsfriheten respekteras.

Ett fredsavtal från 1992 var grunden för insatsen i **Moçambique**. Att underlätta för flyktingar att återvända, i samarbete med UNHCR, var en del av styrkans uppgift. När insatsen var slut hade 75 % av alla människor som varit på flykt inom landet kunnat integreras på nytt i samhället. Organisationen anser uppdraget vara väl utfört och är nöjd med insatsen.

Situationen i Moçambique vid tiden för FN:s ingripande var inte fullt så akut som i andra fall. Landet klassades som partly free och den statusen har inte förändrats. Landet har haft en kvinnlig premiärminister men diskriminering på grund av kön är utbredd. Pressfrihet råder officiellt men regeringen har stort inflytande. Religionsfriheten fungerar också i praktiken. Maktmissbruk och korruption är stora problem för rättsväsendet. Facket verkar relativt fritt.

Insatserna i Somalia, Rwanda, Angola, Liberia och Moçambique har tillsammans kostat över tre miljarder dollar. Sammanlagt har 254 människor, agerande under FN:s mandat, fått sätta livet till.

9. Analys

Liberia är det enda land i min undersökning som upplevt någon form av demokrati innan FN-interventionen. Det var ett politiskt val som präglades av anklagelser om valfusk och det hela slutade med en misslyckad militärkupp. I de andra länderna var demokrati ett okänt begrepp för såväl makthavare som befolkning. FN:s närvaro har bidragit till att bibehålla lugnet och i några av fallen har demokratiska val anordnats. I Rwanda har val genomförts under 2006 och resultatet har respekterats. Det planerade valet i Angola kommer kanske att skjutas upp vilket är ett steg tillbaka för demokratin. Trots val och introducering av demokratiska procedurer har inte situationen för befolkningen förändrats i någon högre grad. Insatserna har snarare konserverat läget än genererat en demokratisk utveckling underifrån. Ett bevarande av status quo, inte ett skapande av förutsättningar för en konsolidering/utveckling av demokratin.

Ur mitt perspektiv är demokrati en folkrörelse och inte ett elitprojekt. I de nämnda fallen har inte demokratiska värderingar om acceptans och engagemang förmedlats till befolkningen. En livskraftig demokrati kräver kontinuerlig opinionsbildning vilket inte är möjligt när den sittande regeringen och starka familjeband hela tiden försvårar för oppositionen att bedriva sin verksamhet och inkludera också andra samhällsgrupper i det politiska livet. Robert Dahl tar

också upp problemet med att demokrati är förbehållet en viss elit i samhället och att ömsesidig tolerans lättare uppehålls i en begränsad krets¹⁸⁵. Det finns en regering och i vissa fall även fria val men det är demokrati i en minimalistisk mening, ett spel som sker ovanför den enskilde medborgarens huvud. Det horisontella sambandet mellan styrda och styrande är försvagat genom valfusk och avsaknad av politisk pluralism. Att sprida demokratiska värderingar till alla samhällsgrupper och skapa en balans mellan exkluderande av vissa och brett deltagande som väger över till de förtrycktas fördel är ett problem och en utmaning inför framtiden

I det demokratiska konceptet ingår respekt för minoriteter, respekt som tar sig uttryck i form av rätt till språk, kultur och politiskt inflytande. Den respekten har inte FN lyckats att implementera via interventioner. Klanstrider i Somalia är ett exempel, när minoritetsgrupper förtrycks och utestängs från samhället eskalerar våldet och när det inte finns möjlighet till inflytande blir vapen den naturliga lösningen.

Det går inte att tala om en demokratisk utveckling i samband med interventionerna, några trender, snarare en icke-utveckling. Situationen har inte förändrats väsentligt de senaste åren och FN-insatsen blev inte början på något nytt. **Det finns ingen faktor som förenar de intervenerade länderna,** det enda som de har gemensamt är att FN-insatserna inte lyckades lägga grunden för en demokratisk utveckling i större skala. Interventionerna uppfyllde till viss del det givna mandatet men de utgjorde inte ett steg på vägen mot en demokrati. De väpnade styrkorna lämnade länderna i en situation där befolkningens rättigheter fortfarande kränktes.

Bristen på demokrati kan motivera medlemstaterna till interventioner men det är det faktiska resultatet som ska legitimera aktionen. **I en jämförelse mellan situationen idag och de kriterier jag ställt upp för demokrati kan inte den nuvarande situationen i länderna legitimera interventionerna ur ett demokratiskt perspektiv.** Det har inte skett någon märkbar förändring och FN:s intervenering i vad som kan ses som frågor för det enskilda landet blev inte upptakten till en påtaglig demokratisk omvandling. En inskränkning av suveränitetsbegreppet var inte befogad.

Om man ställer 213 människoliv i relation till det högst mediokra resultatet förefaller interventionerna vara exempel på några om inte helt misslyckade så i alla fall mindre lyckade ak-

¹⁸⁵ Dahl, a.a., s.36

tioner som organisationen genomfört under 1990-talet. Den nuvarande situationen föder ett tvivel om huruvida tre miljarder dollar hade kunnat användas på ett bättre sätt.

10. Diskussion

Det demokratiska underskottet är inte det enda problem länderna har att tampas med. Kanske inte det främsta heller. Det finns många andra problem som behöver lösas för att möjliggöra en omvandling av samhället i demokratisk riktning. Inkludera hela befolkningen i en process som drivs av demokratins egen dynamik.

Så länge hälften av befolkningen står utanför samhället kommer den demokratiska utvecklingen inte att fortskrida. Den kvinnliga delen av befolkningen diskrimineras systematiskt. Det har funnits kvinnor på höga poster men det har alltid genom historien funnits starka kvinnor, vad som behövs är fler som tar initiativ. Att kvinnors åsikter tas på allvar och deras deltagande i politiken ses som naturligt.

Analfabetismen är också ett problem för politiskt deltagande. Det är en del av HDI och något prioriterat för FN men i Rwanda har antalet läs- och skrivkunniga minskat mellan 2000 och 2003. (Se bilaga 1) Analfabetismen gör att människor inte kan ta del av oppositionens budskap i samma utsträckning. Detta tillsammans med en statligt styrd press som hindrar oppositionen att profilera sig som ett alternativ till den rådande politiken sätter käppar i hjulet för politisk pluralism. Val har ingen relevans om det inte finns några alternativ och utmanare till den sittande regeringen.

HIV/AIDS är ett stort problem för hela den afrikanska kontinenten. I många länder är sjukdomen den vanligaste dödsorsaken och sänker medelåldern drastiskt. (Vilket inverkar på ländernas HDI, se bilaga 1) Det påverkar ekonomin men får också sociala och på sikt politiska konsekvenser. Många barn blir föräldralösa i ett tidigt skede av livet. De riskerar då att hamnar utanför samhällsgemenskapen och också utanför den politiska sfären. I många länder erkänns inte HIV/AIDS som en sjukdom orsakad av virus, istället omgärdas den av vidskepliga föreställningar. Det gör att de drabbade betraktas som paria och hamnar utanför. Den segregation som HIV/AIDS ger upphov till blir också ett hinder för en demokratisk utveckling.

FN kan avstyra krig, besegra de andra stridande parterna, men det behövs någon som tar hand om krigets verkliga förlorare, människor som drivits på flykt och som ska försöka skapa ett nytt liv i ett sargat land. Det behövs någon som kan skapa förutsättningar för demokrati underifrån. Väpnade styrkor behöver inte vara det enda, eller det bästa, sättet att realisera demokratiska förhoppningar. Andra organ inom FN, till exempel UNHCR och UNICEF, kan vara bättre företrädare för organisationen i kampen för demokrati. De kan etablera ett samarbete med lokala organisationer och deras närvaro blir ett samarbetsprojekt, inte en intervention. Även i totalitära länder kan FN:s närvaro accepteras i egenskap av en neutral och icke-krigförande part.

Den maximalistiska definitionen av demokrati är en idealbild, men värd att sträva mot. Det borde vara målet för alla länder, även redan demokratiska. En uppmaning till vidare forskning inom ämnet lyder: *Vad görs i existerande demokratier för att uppfylla den maximalistiska demokratidefinitionen och på så vis konsolidera freden?*

Referensförteckning

Litteratur

- Andersson Andreas, *Democracy and UN-interventions*, Karlstad University Press, Karlstad, 2002
- Bauhn Per, *Mänskliga rättigheter och filosofi*, Liber Ab, Malmö, 2005
- Dahl Robert, *Polyarchy*, Yale University Press, London, 1971
- Debrix François, *Re-Envisioning Peacekeeping*, University of Minnesota Press, London, 1999
- Diamond Larry, *Developing Democracy – toward consolidation*, The Johns Hopkins University Press, London, 1999
- Hettne Björn, *Internationella relationer*, studentlitteratur, Lund, andra upplagan, 1996
- Hydén Göran (red.), *Demokratisering i tredje världen*, studentlitteratur, Lund, 1998
- UNDP, *Human development report*, Oxford University Press for the United Nations Development Programme, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005
- Idskog Kristin, *Rights beyond borders*, Karlstad University Press, Karlstad, 2003
- Kegley W. Charles & Eugene R. Wittkopf, *World politics – trends and transformations*, Worth Publishers Inc., New York, sjunde upplagan, 1999

- Mayall James (red.), *The new interventionism*, Cambridge University Press, Melbourne, 1996
- Nilsson Desirée & Söderberg Mimmi, *Världspolitikens dagsfrågor 2003:11: På väg mot fred i Liberia?*, utrikespolitiska institutet, Stockholm, 2003
- Todaro Michael P. & Smith Stephen C., *Economic Development*, Pearson Education Limited, Essex, åttonde upplagan, 2003
- Vanhanen Tatu, *Prospects of Democracy*, Routledge, London/New York, 1997

Internet

- www.afrol.com
- www2.amnesty.se
- www.crisisgroup.org
- www.freedomhouse.org
- www.iol.co.za/index
- www.manskligarattigheter.gov.se
- www.omvarldsbilder.se
- www.sr.se
- www.un.dk
- www.un.org

Bilaga 1 Utveckling

HDI ¹⁸⁶	2000	2001	2002	2003
Rwanda	0,403	0,442	0,431	0,450
Angola	0,403	0,377	0,381	0,445
Moçambique	0,322	0,356	0,354	0,379

¹⁸⁷ Läskunnighet ¹⁸⁸	2000	2001	2002	2003
Rwanda	66,8	61,4	69,2	64
Angola	42	/	42	66,8
Liberia	54	54,8	55,9	55,9
Moçambique	44	45,2	46,5	46,5

Freedom House Political rights ¹⁸⁹	2002	2003	2004	2005
Somalia	6	6	6	6
Rwanda	7	7	5	6
Angola	6	6	6	6
Liberia	6	6	6	5
Moçambique	3	3	3	3

Freedom House Civil liberties ¹⁹⁰	2002	2003	2004	2005
Somalia	7	7	7	7
Rwanda	6	5	6	5
Angola	6	5	5	5
Liberia	5	6	6	4
Moçambique	4	4	4	4

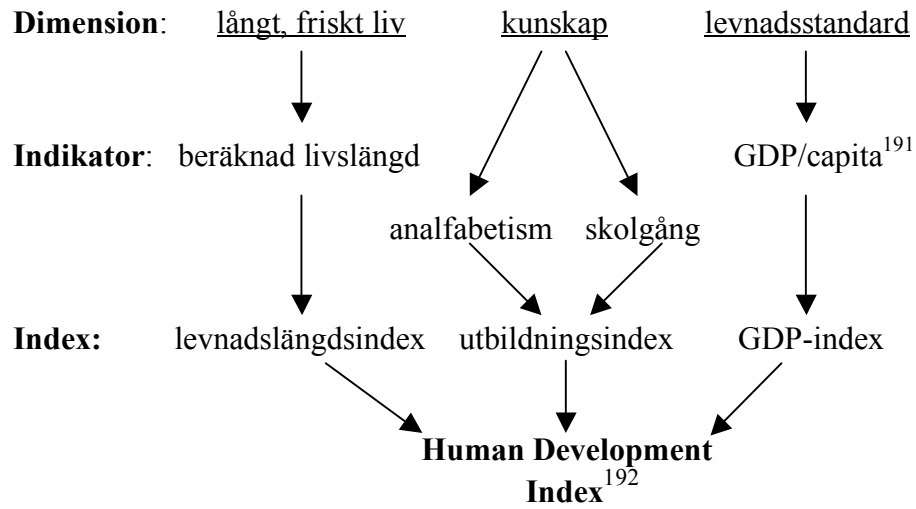
¹⁸⁶ Human development report

¹⁸⁷ I % av befolkningen över 15 år

¹⁸⁸ Human development report

¹⁸⁹ www.freedomhouse.org

¹⁹⁰ ibid

¹⁹¹ Köpkraftsjusterat, PPP US\$

¹⁹² Human development report